

HINTALOVON

Gyermekjogi Alapítvány

GYERMEKJOGI JELENTÉS 2020

TARTALOM

ELŐSZÓ	4	d) POLGÁRI JOGOK ÉS SZABADSÁG-JOGOK	22
Módszertan	6		
a) ÁLTALÁNOS VÉGREHAJTÁSI INTÉZKEDÉSEK	7	Az egyesülés és békés gyülekezés szabadsága	22
Jogalkotás és intézkedések	7	A magánélet védelme	23
Forráselosztás	12	A megfelelő információkhoz való hozzáférés	24
Független ellenőrzés	12		
Civil együttműködés, az Egyezmény terjesztése	13	e) GYERMEKEK ELLENI ERŐSZAK	26
b) A GYERMEK FOGALMA	14	Bántalmazás, elhanyagolás	26
		Testi fenyegetés	28
c) ÁTFOGÓ ALAPELVEK	16	f) CSALÁDI KÖRNYEZET ÉS ALTERNATÍV GONDOSKODÁS	30
A diszkrimináció tilalma	16		
A gyermek legjobb érdeke	18	Családi környezet	30
A gyermek véleményének tiszteletben tartása	19	Családjukon kívül élő gyerekek	32

g) FOGYATÉKOS- SÁGGAL ÉLŐ GYERMEKEK	35	Gyermekekre vonatkozó igazságszolgáltatás	54
		Bűncselekmények gyermekáldozatai és -szemtanúi	56
h) ALAPVETŐ EGÉSZSÉG ÉS JÓLÉT	39		
Egészség és egészségügyi ellátás	39	k) A BIZOTTSÁG KORÁBBI ZÁRÓ ÉSZRE- VÉTELEINEK NYOMON KÖVETÉSE	58
A fiatalkorúak egészsége	41		
Életszínvonal	43	Fakultatív Jegyző- könyv a gyermekek elleni szexuális visszaélésről	58
i) OKTATÁS, SZABADIDŐ, KULTÚRA	46	Fakultatív Jegyző- könyv a gyermekek védelméről fegyveres konfliktusokban	62
Oktatás, beleértve a kisgyermekkori nevelést és gondozást	46		
Pihenés, szabadidő, rekreációs, kultu- rális és művészeti tevékenységek	51	l) A KOMMUNI- KÁCIÓS ELJÁRÁSRÓL SZÓLÓ FAKULTATÍV JEGYZŐKÖNYV RATIFIKÁCIÓJA	64
j) KÜLÖNLEGES VÉDELMI INTÉZKEDÉSEK	52		
Menedékkérő, menekült és migráns gyermekek	52	Fakultatív Jegyző- könyv a kommuni- kációs eljárásról	64

ELŐSZÓ

2020 a legtöbb ember számára egyet jelentett a koronavírussal. A globális járvány felforgatta a hétköznapiakat. Megváltozott az, ahogy a családok, gyerekek dolgoznak, tanulnak, ahogy a szabadidejüket töltik, amennyit látják egymást. Felértékelődött az internet, az orvosi ellátás, az anyagi biztonság szerepe és az is, ahogyan egymással bántak az emberek, akár otthon, akár az online térben. Fokozott figyelem övezte a jogalkotást és a kormányzati döntéshozatalt, ezzel együtt pedig megnőtt a jelentősége a bennük való bizalomnak és a felelősségtudatnak.

A járvány során a bőrünkön éreztük annak következményét, hogy milyen védelemhez, támogatáshoz jutunk hozzá, és mennyire figyelnek oda a véleményünkre. Más szóval, megtapasztaltuk azt, hogy milyen fontos szerepe van a jogaink érvényesülésének.

A gyermekjogok érvényesülése is a hétköznapi helyzetekben mutatkozik meg. Nem a civilek „gumicsontja”, de nem is csupán a rendőrök, bírók, hivatali ügyben eljárók számára releváns kérdés. **A gyermekjogok az állam ígérete arra, hogy a 18 éven aluli gyerekek biztonságos, támogató környezetben nőhetnek fel, és biztosítja azokat a feltételeket, amik az egészséges fejlődésükhöz, önmaguk kibontakoztatásához szükségesek.**

Mennyire valósult ez meg 2020-ban? Mit hozott ez a rendkívüli év egy első osztályos tanulónak vagy egy szegénységben élő gyerekeknek a digitális oktatás során? Min ment keresztül az a fiatal, akit az interneten zaklattak, és visszaéltek a képeivel? Mivel találkozott egy identitását kereső kamasz, vagy hogyan dőlt el egy családjából kikerült csecsemő sorsa? Amikor ezekről beszélünk, a gyerekek jogairól és azok érvényesüléséről beszélünk.

Idén ötödik alkalommal készítünk összefoglalót az előző év legfontosabb gyermekjogi eseményeiről. A gyermekjogi szemlélet átfogó áttekintést enged a 18 évnél

fiatalabbak helyzetéről, melyet a jelentésben a jogszabályok, intézkedések, elérhető statisztikai adatok, programok mentén vizsgálunk, figyelembe véve, hogy mire reagált a média és a társadalom. Ezek módszeres áttekintése után **2020-ban 3 visszatérő vagy jelentős téma hangosodott ki: a koronavírus, a kirekesztés, valamint a szexuális visszaélés és kizsákmányolás kérdése.**

Maszkok mögé bújunk, de a webkamerákon és a közösségi médián keresztül nagyobb betekintést adunk a magánéletünkbe. A családok több időt töltöttek együtt, de a járvány rendkívül megszűrte a társas kapcsolatokat, és az így megváltozott közelség és távolság új kihívásokat állított mindenki elé. A segélyvonalak forgalma megduplázódott, nőtt az alkoholfogyasztás és a függőségek a gyerekek és a családok körében is. Láthatóvá váltak az ellátórendszer és a jogi szabályozás hiányosságai, a járvány miatt pedig nem csupán új nehézségekkel, korábban nem létező élethelyzetekkel néztünk szembe, hanem a már meglévő társadalmi problémák és egyenlőtlenségek is felerősödtek. A hátrányos helyzetű családokra óriási súly nehezedett, melyeken a bővülő családtámogatások alig változtattak. A járvánnyal érzékenyek lettünk olyan kérdések iránt is, amelyek nem kaptak elég figyelmet, többek között az adatvédelem és a digitális biztonság, az álhírekkel szembeni védekezés, a tanár-, orvos-, pszichológushiány tekintetében. Megtapasztaltuk a megfelelő tájékoztatás, az érintettekkel történő egyeztetések fontosságát, az együttműködés és az alulról jövő kezdeményezések szükségességét. Nyilvánvaló lett a kiszolgáltatottságunk és egymásrautaltságunk, ami lendületet adott a társadalmi felelősségvállalásnak és együttműködésnek is. Összefogás indult a digitális eszközökkel való ellátásért, a családon belüli erőszak ellen, és a magukra maradt tanárok, családok együttműködtek a gyerekek érdekében. Egyszerre voltunk jobban egyedül és együtt, egy új sorsközösség alakult közöttünk. A bezártságban pedig átértékelődött a szabadság fontossága.

Ebben a környezetben éltek a gyerekek. Így töltötték az életük felét, negyedét, nyolcadát és azokat a szentív hónapokat, fontos eseményeket, amelyek az életben egyszeriek és megismételhetetlenek. Nemcsak olyan rítusok maradtak el vagy alakultak át, mint egy ballagás vagy szülinapi buli, de fájó lemaradást okozott, hogy sok fogyatékossgal élő gyerek nem jutott hozzá a fejlesztéshez, vagy hogy a hátrányos helyzetű gyerekeknél csak illúzió maradt a digitális oktatás. A lakásokba beköltöztek az iskolák, amelyek szeptembertől az új Nemzeti alaptanterv szerint tanítottak, és amik a gyerekek kétharmada szerint kevésbé tisztelték a szabadidejüket.

2020 és a pandémia versenyfutás volt az idővel, melyel a jogi szabályozás csak próbálta felvenni a ritmust. A járvány a korábbi évekre jellemző tendenciához képest is felpörgette a jogalkotás ütemét. Minden hétre jutott egy kifejezetten gyerekeket érintő jogszabályváltozás – ezek több mint 60%-át a koronavírus-járvány következtében hozták. Nagy részük az oktatásban beálló változásokra reagált, és a veszélyhelyzethez való mielőbbi igazodás igénye sokszor olyan szabályozási környezetet eredményezett, amelyben a gyerekek egyéni szükségletei sérültek. A gyermekotthonokban elrendelt látogatási tilalom, a személyes kapcsolaton alapuló védőnői, gyermekvédelmi, háziorvosi ellátás átalakulása például számos problémát szült, vagy hagyott elfedve.

A pandémia rávilágított, hogy egyes gyermekjogok milyen könnyen konfliktusba kerülnek egymással a krízishelyzetekben. Fokozott érdeklődés övezte az alapjogok szükséges és arányos mértékű korlátozását, például a teljes gyülekezési tilalom elrendelése, a kórházi látogatások korlátozása vagy a menedékkérelmek felfüggesztése kapcsán. Döntő fontosságú lett ebben a helyzetben, hogy megértsük és elősegítsük a Gyermekjogi egyezmény egyik alapelvét, miszerint elsősorban a gyerekek legjobb érdekének kell érvényesülnie az őket érintő kérdésekben. Ahogy az alapvető jogok biztosa megfogalmazta: az egészségügyi veszélyhelyzet nem teheti idézőjelbe a gyerekek jogait.

2020 a korlátozások éve volt, de nem csak azért, mert szabályozták, hogy mikor és hova mehetünk a járvány alatt. **Több diszkriminatív rendelkezés is született.**

Az Alaptörvény 9. módosítása kizárt bizonyos gyerekeket és szülőket az alkotmányos jogi védelem köréből, ami további kirekesztésnek ágyazott meg. Szűkült, hogy mi a család, és hogy milyen önazonosság, milyen értékrendű nevelés védendő, valamint célkeresztbe kerültek az LMBTQI-gyerekek és a nemi nevelés. Megszűnt az önállóan működő Egyenlő Bánásmód Hatóság, és az átszervezése korlátozta a jogérvényesítő lehetőségeket. Elutasította a Parlament az Isztambuli egyezmény ratifikálását, és nehéz helyzetbe kerültek az örökbe fogadni kívánó egyedülállók és az azonos nemű párok.

Mindeközben **fontos előrelépések történtek a gyerekek szexuális kizsákmányolása és az erőszak áldozatainak védelme terén.** A jogszabályok végre nem elkövetőként, hanem áldozatként tekintenek a prostitúcióban érintett gyerekekre. 20 ezer gyereket érintő, politikailag kényes botrány kellett ahhoz, hogy többet beszéljünk az online visszaélésekről, a felelős közösségimédia-használatról, amitől nem független, hogy az előző évhez képest kétszeresére, 2016 óta hatszorosára nőtt a hatóságok felé jelentett pedofil tartalmak száma. Fejlesztették a kríziskezelő ambulanciákat, a segélyvonalak kapacitásait, lépések történtek a gyereksegítő házak kialakító Barnahus modell kiterjesztése felé, és kormányzati kampány indult a családok, nők és gyerekek védelmére. Folyamatos vita övezte, mit kell tenni az erőszak megelőzése, kezelése érdekében az iskolában is, bevezették az iskolaőrök intézményét.

Szintén a tavalyi év fontos eseménye volt, hogy lezárult az ENSZ felé való jelentéstétel öt éves ciklusa a gyermekjogok hazai helyzetéről. Bár a koronavírus át rajzolta a prioritásokat, a Gyermekjogi Bizottság által Magyarország számára megfogalmazott ajánlások megvalósítására minden nap új esélyünk van.

Az eddig leírtakból is látszik, hogy **a 2020-as jelentésben az adatok helyett az intézkedéseké, jogalkotásé a főszerep.** A közérdekű adatigénylés „ellátást veszélyeztető” kockázata miatt nehezebb volt adatokhoz jutni, ami nem öncélúan, a jelentés minősége miatt érdekes: az elutasított kérelmeink felvethetik a kérdést, hogy mennyire biztosított az átláthatóságon, bizonyítékon alapuló, koordinált döntéshozatal a minisztériumokban és hivatalos szerveknél.

2020-ban mintha megállt volna az élet, mégis mintha ez adta volna a lendületet ahhoz, hogy régóta várt és a krízishelyzetben kevésbé időszerű változtatások szülessenek. Gyakran lehetett érezni, hogy a családok mellett a gyerekek ügye is ideológiai kérdéssé vált. Érintettségük gyűjtőpontként szolgált a társadalmi-politikai diskurzusban: ha egy ügyben gyerek is érintett volt, már is belobbant a vita. A gyermekjogok érvényesülését

segíti, hogy beszélgessünk, szakmai vitát folytassunk a gyerekekről, a gyereknevelésről és arról, hogy hogyan tudjuk számukra a megfelelő környezetet biztosítani. Szükséges azonban, hogy a politikai-ideológiai narratívával szemben megerősödjön a gyermekjogi szemlélet is. Reményeink szerint ehhez kínál a jelentés megbízható kiindulópontot, szakembereknek és laikusoknak egyaránt.

Módszertan

A 2020. év gyermekjogi szempontból legfontosabb történéseit összegző jelentés az előző évekhez hasonló módon, változatlan módszertannal készült. Az előkészítés során három területről gyűjtöttünk adatot és információt:

- 2020-ban elfogadott, illetve hatályba lépett jogszabályok, módosítások;
- 2020-ban publikált szakmai anyagok, statisztikai és információs források;
- 2020-ban megjelent tudósítások, hírek, médiamegjelenések.

A jelentés összeállításakor minden évben komoly kutatómunka folyik (valójában folyamatában, a tárgyév során végig gyűjtjük az információkat, adatokat, kutatásokat), és arra alapozzuk a jelentést, illetve a döntéseket, hogy az egyes gyermekjogi területeken mit látunk, mi volt a legfontosabb történés, változás, nehézség.

Az adatokhoz, információkhoz való hozzáférés a korábbi években is kihívást jelentett, melyet idén tovább nehezített, hogy a koronavírus-járványra tekintettel kihirdetett veszélyhelyzet alatt a **közérdekű adatigénylés szabályai** megváltoztak. Az erről szóló **rendelet** a válaszadási határidőt 15 nap helyett 45 napra tolta ki, amely legfeljebb újabb 45 nappal meghosszabbítható, vagyis akár 3 hónapig is várni kell az adatokra, ha az „a közfeladatot ellátó szerv veszélyhelyzettel összefüggő közfeladatai ellátását veszélyeztetné”. A jelentés összeállítása során több általunk megkeresett minisztérium vagy hivatalos szerv élt ezzel a lehetőséggel. Ennek is köszönhető, hogy az éves jelentés kéziratát a korábbiaknál később tudtuk lezárni.

A 2020. évi Gyermekjogi jelentést a Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány szakmai csapata állította össze, de egyes részek megírásához más szervezeteknél dolgozó szakembereket közvetlenül is bevontunk. A jelentés első változatát az egyes cikkekhez kapcsolódóan kiterjedt szakmai tapasztalattal és tudással rendelkező szakemberek véleményezték és lektorálták.

A korábbi évek jelentéseihez hasonlóan a jelentés az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága felé való jelentéstétel, ezáltal a gyermekjogi klaszterek felépítését követi. Ez az első év, amikor már a Bizottság új, 2020 januárjában Magyarország számára megfogalmazott Záró észrevételek struktúráját használjuk, a fejezetek betűjelei is ehhez igazodnak.¹

A 2016 óta évente megjelentetett jelentések elérhetők a **www.hintalovon.hu** oldalon.

A 2020. évi anyaggal kapcsolatos észrevételeket az alábbi e-mail-címre várjuk: **info@hintalovon.hu**. Köszönjük!

1. Érdekes változás például a megelőző, 2014-es Záró észrevételekhez képest, hogy az új felosztás a fogyatékossgal élő gyerekek helyzetét már nem az egészségügy és jóllét vonatkozásában, hanem önálló pontban tárgyalja.

ÁLTALÁNOS VÉGREHAJTÁSI INTÉZKEDÉSEK

Jogalkotás és intézkedések

A 2020-as évben a koronavírus miatti járványhelyzet az élet szinte valamennyi területén változásokat hozott, így a hazai jogalkotás megszokott folyamatait is átírta. A korábbi évekhez képest látványosan megnőtt a kormányrendeletek száma, 2020-ban ezek összes jogszabályhoz viszonyított aránya 53,5% volt.² Ez számszerűsítve összesen 732 kiadott kormányrendeletet jelentett, ami közel duplája a 2019-es évben hatályba lépett rendeleteknek.³ Ezek közül 236 rendelet született meg a veszélyhelyzettel és 21 a járványügyi készültséggel összefüggésben.⁴ A járványhelyzet kapcsán hozott jogszabályi, kormányzati és egyéb döntések jelentős része – közvetlenül vagy közvetetten, de – természetesen kihatással volt a Magyarországon élő gyerekek életére, mindennapjaira is.

A kifejezetten gyerekeket érintő jogszabályváltozások száma 2020-ban 57 darab volt, azonban jól látható, hogy ezeknek jóval több mint fele a járványhelyzet eredményeképpen született meg (összesen 33 darab), míg a koronavírusról független jogalkotói döntések száma 24 darabot tett ki.⁵

A 2020-ban, a pandémia kapcsán hozott jogalkotási intézkedések elsősorban az oktatást érintették, ami főként a digitális oktatásra való átállásnak volt köszönhető. Érdekes azonban, hogy a szabályozás kis része vonatkozott a családi környezetre, és a jogalkotás **az alapvető jogok biztosa felhívása** ellenére sem reagált a gyerekek erőszak elleni védelmére a veszélyhelyzettel kapcsolatban.

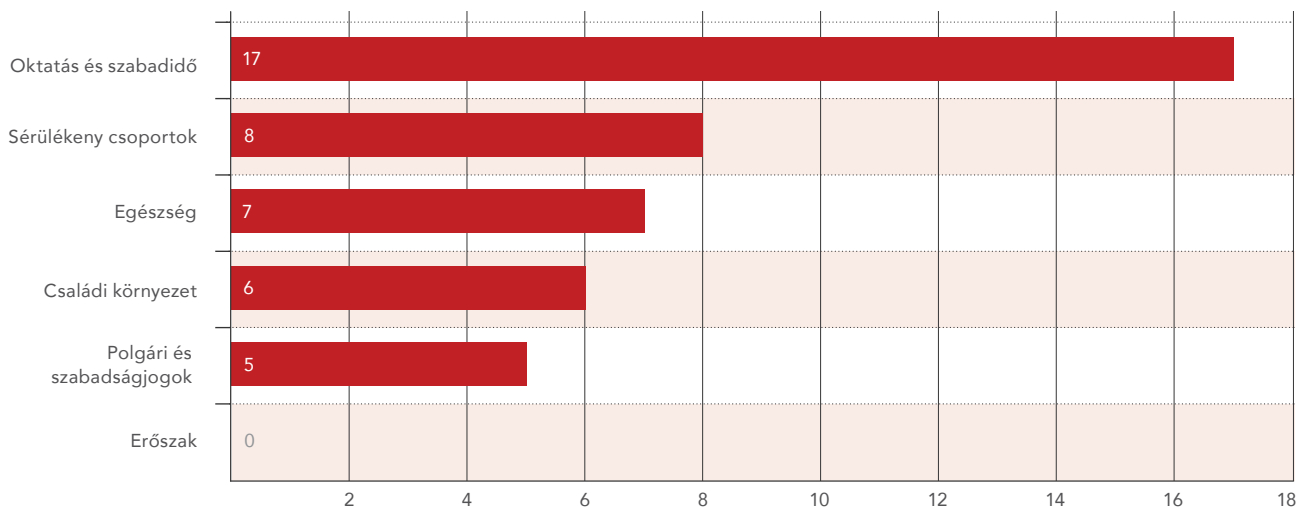
2. A Wolters Kluwer Jogtár szerkesztőségének 2020. évi jogalkotást érintő **statisztikai kimutatása**

3. Lásd 2. lábjegyzet

4. Lásd 2. lábjegyzet

5. A Hintalovon Alapítvány saját jogszabáylelemzése alapján. A gyűjtés megismerhető a **hintalovon.hu** oldalon.

A koronavírus-járvány kapcsán hozott, gyerekeket érintő 2020-as jogszabályváltozások számának megoszlása a főbb gyermekjogi területek szerint⁶

A Kormány a járvány miatt 2020. március 11-én⁷ **veszélyhelyzetet hirdetett ki**, melyet 2020. június 17-én⁸ megszüntetett, majd 2020. november 3-tól⁹ ismét bevezetett. Ez a jelen kézirat lezárásakor továbbra is hatályban van. A különleges jogrend részeként megvalósuló veszélyhelyzet egyik sajátossága, hogy a Kormány rendeleteivel egyes törvények alkalmazását is felfüggesztheti, az állampolgárok – így köztük a kiskorúak – alapvető jogait nagyobb mértékben korlátozhatja. Ebben a helyzetben is nagyon fontos, hogy megma-

radjanak a szükséges garanciák, hogy bizonyos alapvető jogok ekkor se sérülhessenek.^{10 11} Az ombudsman is felhívta a figyelmet arra, hogy a koronavírus okozta járványhelyzet „sok mindent meghatároz és befolyásol, de nem teheti zárójelbe a gyermeki jogokat”,¹² hiszen a kiskorúak a leginkább kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek és csoportok közé tartoznak, és mint jogilag is védett csoport, **alapjogvédelmük a veszélyhelyzet alatt is megkérdőjelezhetetlen.**

6. A Hintalovon Alapítvány saját elemzése. Egy jogszabály több kategóriában is megjelenhet.

7. A veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet: kijelölésre került a miniszterelnök mint a veszélyhelyzet elhárításáért felelős kormánytag, illetve felállításra a feladatainak ellátását segítő **Koronavírus-járvány Elleni Védekezésért Felelős Operatív Törzs.**

8. A 2020. március 11-én kihirdetett veszélyhelyzet megszüntetéséről szóló 282/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet

9. A veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló 478/2020. (XI. 3.) Korm. rendelet

10. Magyarország Alaptörvénye, 53. és 54. cikk

11. Ennek hangsúlyozása azért is jelentős, mert **a jogállamiság európai uniós helyzetéről szóló első éves jelentés** szerint Magyarországon „aggályos a jogalkotási eljárás átláthatósága és minősége”, és a különleges jogrenddel járó többlethatalom még inkább hatással lehet a fékekre és ellensúlyokra.

12. **Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek tevékenységéről 2020**, 11. o. 1.1.2.

Számos intézkedés történt a járvány által hangsúlyosabb kihívások és problémák kezelésére:¹³ kedvezőbb feltételekkel bővült több családtámogatási forma (lásd H. fejezet: *Életszínvonal*), és az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) szakmai útmutatókkal, **eljárásrendekkel** segítette a szélesen értelmezett gyermekjóléti és gyermekvédelmi működést. Az intézkedések többsége azonban csak részben tudott választ adni a megváltozott helyzetre, és sokszor éppen a leginkább rászorulókat hagyta segítség nélkül, tovább növelve az egyenlőtlenségeket (lásd H. fejezet: *Életszínvonal*).

A járványügyi jogalkotás egyik legaktívabb – a gyerekek életére közvetlen befolyással bíró – területét az **oktatás** masszív átalakulása jelentette. Januárban elkészült az új Nemzeti alaptanterv (NAT),¹⁴ amely a szakmai kritikák és a járványügyi helyzet ellenére szeptembertől életbe lépett. A veszélyhelyzet ugyanakkor már márciustól alapjaiban felforgatta az oktatási rendszert. A diákoknak, a szüleiknek és a pedagógusoknak tavasszal a tantermen kívüli, digitális munkarendre való átállásra¹⁵ mindösszesen egy hétvége állt rendelkezésre – érdemi technikai, módszertani, adatvédelmi támogatás biztosítása nélkül. A következő, 2020/2021-es tanévre való felkészültebb hozzáállást hivatott biztosítani az EMMI októberben kiadott, járványügyi készenlétre szóló **Intézkedési terv** az iskolák számára.

Egyes esetekben a **jogalkotás csak késlekedve reagált** a járvány következtében fellépő kihívásokra és igényekre.¹⁶ A bölcsődei, óvodai ügyelet elrendelésére közel két hónappal a veszélyhelyzet kihirdetését követően került sor,¹⁷ amikor a szülők egy része kénytelen volt kivenni teljes éves rendes szabadságát. Az autizmus spektrum-zavarral küzdők számára pedig csak fél évvel a veszélyhelyzet kihirdetését követően, 2020 novemberében¹⁸ tették lehetővé a **kötelező maszkviseléstől való eltérést**. A **családjukon kívül nevelkedő** gyerekek sorsát általánosságban az intézményekben elrendelt **látogatási tilalom** rendkívül megnehezítette. A gyerekek **külön élő szülővel való kapcsolattartását** érintően nem történt érdemi szabályozás a veszélyhelyzetre vonatkozó korlátozásokat követően.

„A kivétel erősítse a méltóságot.”

Forrás

Az új szabályozási környezet¹⁹ szerint a **kapcsolattartásra** vonatkozó határozatok végrehajtását 2020. március 1-től a gyámhivatalok helyett a **bíróság előtt**

lehet kezdeményezni. A módosítás ígéretes hatással volt az eljárások elhúzódására. Míg 2016 és 2019 között a gyámhivatalok az esetek legfeljebb egyhar-

13. Ezt célozták többek között a **gyógyszerellátási támogatások**; a **fizetési moratórium**; az **Önkéntesség Akciócsoport felállítása**; a **gyerekek napközbeni felügyelete**; az **ingyenes internet-hozzáférési jogosultság**.

14. 5/2020. (I. 31.) Korm. rendelet

15. 1102/2020. (III. 14.) Korm. határozat

16. A megfelelő szabályozás hiányában a sérülékeny csoportok hátrányba kerültek, erről lásd még C. fejezet: A **diszkrimináció tilalma**.

17. 152/2020. (IV. 27.) Korm. rendelet

18. 509/2020. (XI. 19.) Korm. rendelet

19. 2019. évi CXXVII. törvény

madában tudták jogerősen befejezni az akkor még előttük megindított ügyeket,²⁰ az Országos Bírósági Hivaltól (OBH) kikért közérdekű adatok²¹ alapján a bíróságok az esetek háromnegyedében jogerős döntést hoztak 2020-ban.²² A jogalkotó a 2020. évi CXIX. törvénnyel további fontos polgári eljárásokkal kapcsolatos változtatásokat vezetett be a gyerekeket érintő kapcsolattartások tekintetében, melyek a 2021-es évtől lépnek hatályba, kibővítve a kapcsolattartási ügyekben a bíróság hatáskörét.²³

A járványtól független, fontos lépés volt a Köznevelési törvény júliusi módosítása,²⁴ melynek értelmében az **ingyenes alapfokú és középfokú oktatáshoz való jogot** kiterjesztetten, minden tanuló számára biztosítani kell, akár 18 év felett is. A törvény további garanciákkal is kiegészült, többek között azzal, hogy az ingyenes részvétel megilleti a halmozottan hátrányos helyzetű és a sajátos nevelési igényű gyerekeket is.²⁵

A módosítással bekerült a jogszabályba a nagy tiltakozást kiváltó iskolaőr intézménye is (lásd *E. Gyermek elleni erőszak* fejezet).

Új Intézkedési terv²⁶ készült az **Országos Fogytékossáügyi Program** végrehajtására, mely kitér a társadalmi befogadás, egészségügy, korai fejlesztés és oktatás kérdéseire is.

A sajtó és a társadalmi reakciók jogalkotást befolyásoló erejét jelezte, hogy a 2019-es **győri gyermekgyilkosságok** következményeként változtak a jogszabályok a hozzátartozók sérelmére elkövetett erőszakos bűncselekmény áldozatainak fokozottabb védelme érdekében²⁷ (lásd *E. Gyermek elleni erőszak* fejezet).

20. Adatok forrása: a KSH 1210 OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a gyámhatóság tevékenységéről)

21. OBH (2020). Közérdekű adatigénylés útján kapott információ

22. A 2020. március 1. és december 31. között indult 4216 kapcsolattartási eljárásból 3082 ügyet jogerősen lezártak a bíróságok. Nagyjából minden 5. befejezett ügyben (579 esetben) döntöttek a kérelemben foglaltak teljesítése mellett, és csupán elenyésző számban (egész évben összesen 7 esetben) szabtak ki pénzbírságot. [OBH (2020). Közérdekű adatigénylés útján kapott információ]

23. A Polgári perrendtartási törvény módosítása többek között kimondja, hogy a gyermek érdekében a bíróságok kérelem hiányában is határozhatnak a gyermek elhelyezése, a szülői felügyelet, a kapcsolattartás, a gyerektartás, valamint a szülői felügyelet megszüntetése tárgyában. A bíróság soron kívül jár el az apaság, illetve az anyaság megállapítása iránt indított perben, ha a per során hivatalos tudomást szerez a gyermek örökbefogadhatóságának tényéről, illetve arról, hogy a gyermek örökbe fogadhatóvá nyilvánítása vagy örökbefogadásának engedélyezése iránti eljárás is folyamatban van a gyámhivatalnál. Bevezetésre kerül a bíróság haladéktalan jelzési kötelezettsége gyermekveszélyeztettség esetén a gyermekvédelmi szervek felé.

24. 2020. évi LXXXVII. törvény

25. A módosítás értelmében az államnak nemcsak az érettségiig kell biztosítani az ingyenes oktatáshoz való jogot, hanem a szakköznevelési, szakiskolai nevelés-oktatásban a második szakképesítés, szakképzettség megszerzését lehetővé tevő első képesítő vizsga, szakmai vizsga befejezéséig, valamint a készségfejlesztő iskola utolsó gyakorlati évfolyamának befejezéséig. Rögzítésre került az is, hogy a nappali rendszerű iskolai oktatás digitális munkarendben is megszervezhető, valamint hogy amennyiben a nevelési-oktatási intézmény a tanulók, gyerekek oktatással-neveléssel összefüggő személyiségi jogait megsérti, arra a Polgári törvénykönyv sérelemdíjra vonatkozó szabályait kell alkalmazni.

26. 1187/2020. (IV. 28.) Korm. határozat

27. 2020. évi CVIII. törvény

A **gyerekek szexuális bántalmazása, kizsákmányolása és az emberkereskedelem** kapcsán nagyon fontos és régóta várt hazai jogszabályi változások történtek. Az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020–2023 közötti nemzeti stratégia²⁸ kiemelt figyelemben részesíti a 18 éven aluli áldozatokat, a szakmai körökben üdvözölt 2020. évi V. törvénnyel kihirdetett módosítócsomag pedig végre nem elkövetőként, hanem áldozatként tekint a prostitúciós tevékenységekben érintett 18 év alatti személyekre.

2020 az Igazságügyi Minisztérium (IM) által kihirdetett **áldozatsegítés** éve volt, ami fényében kifejezetten aggasztó, hogy az **Európai Parlament** és szakmai szervezetek sürgetése ellenére 2020 májusában az Országgyűlés **elutasította** a családon belüli erőszak megelőzését és felszámolását célzó **Isztambuli**

egyezmény ratifikálását. Bár 2014-ben Magyarország **aláírta az egyezményt**, tehát formálisan már elfogadta annak szövegét, az Országgyűlés **politikai nyilatkozata** egyértelművé tette, hogy a nemzetközi dokumentum kötelező hatályának elismerése nem szakmai, sokkal inkább politikai akadályokba ütközik.²⁹

Elfogadásra került több, az **örökbefogadások** elősegítését célzó, számos gyermekjogi **civil szervezet** és szakértő által bírált jogszabály-módosítás,³⁰ majd a jogalkotó végül az **Alaptörvény 9. számú, decemberi módosítás**ával foglalta keretbe 2020 ellentmondásos és kihívásokkal teli, nehéz évét (lásd még C. fejezet: *A diszkrimináció tilalma*). Ezek gyermekjogi relevanciáját a C. fejezetben *A diszkrimináció tilalma* alcím alatt ismertetjük.

28. 1046/2020. (II. 18.) Korm. határozat

29. Indoklásában kifogásolta többek között az Isztambuli egyezmény társadalmi nem definícióján alapuló megközelítését, a menedékjog nemi alapon történő biztosítását, a külső nyomásgyakorlást. Érvelésében a hazai jogszabályok által már biztosított védelemre és az Alaptörvényre is hivatkozik, mely utóbbi kizárólag a férfi és nő fogalmaira, valamint az ezeken alapuló házasság- és családmoddellre épít.

30. 2020. évi LXV. törvény, valamint a 2021. március 1-én hatályba lépő 2020. évi CLXV. törvény

Forráselosztás

Emelkedett a gyermekvédelemre és bölcsődei ellátásra szánt **költségvetés**. A 2020. évről szóló költségvetési törvény³¹ – valamint az ezt megelőző és erről szóló **törvényjavaslat** fejezeti indoklásai – szerint a szociális és gyermekvédelmi, gyermekjóléti feladatellátás és -irányítás törvényileg előirányzott kiadásai 26%-kal, a gyermekjóléti szolgáltatásokat és központokat érintő finanszírozás fajlagos összege 10%-kal emelke-

dett.³² És míg az óvodai-iskolai szociális segítő szolgáltatás előirányzata a 2019. évi előiránnyal azonos maradt, addig a családi bölcsődei ellátás egy főre jutó támogatása megkétszereződött.³³ Változás továbbá, hogy 2020. április 1-től³⁴ bővült a központi költségvetési szervek köre a tankerületi központokkal.³⁵ A járvány miatt azonban több későbbi módosítás is érte³⁶ a 2020-as évi költségvetést.³⁷

Független ellenőrzés

Az **Alapvető Jogok Biztosának Hivatala** (AJBH) továbbra is fontos szerepet tölt be a gyermekjogok érvényesülésének független ellenőrzésében. Megkeresésünkre az AJBH arról tájékoztatott,³⁸ hogy az ügyteher 2020-ban is folyamatos és állandó volt; összesen 287 ügyben folytattak vizsgálatot, és 15 olyan jelentést publikáltak, amelyek gyermekjogi relevanciával bírtak. Az AJBH tájékoztatása szerint a koronavírus-járvány és az annak nyomán elrendelt rendkívüli intézkedések a gyermekjogok védelmének teljes spektrumára, így a Hivatalhoz érkező panaszokra is kihatással voltak. A járvány kapcsán 2020 márciusától bevezetett intézkedések közül az ombudsmanhoz fordulók kifogásolták többek között azt, hogy a bölcsődékbe, óvodákba a

szülők nem kísérhetik be a gyerekeiket, ami a szülők álláspontja szerint sértette a gyerekek legjobb érdekét. Rendszeres megkeresések érkeztek a digitális oktatási rend elrendelését követően a távoktatás nehézségeivel kapcsolatban is.

A 2019. év végén kinevezett ombudsman a járványhelyzet miatt kiemelten fontosnak tartotta, hogy egy **országos látogatássorozat** keretében személyesen jelenjen meg javítóintézetekben és gyermekotthonokban, hogy meggyőződjön az érintett gyerekek jogainak tényleges, mindennapi érvényesüléséről – a járvány alatt is.

31. A Magyarország 2020. évi központi költségvetéséről szóló 2019. évi LXXI. törvény

32. Lásd 31. lábjegyzet

33. Új szabályként jelenik meg ennek kapcsán, hogy az ellátottak között 2-szeres szorzóval kell figyelembe venni a sajátos nevelési igényű, korai fejlesztésre, gondozásra jogosult, 1,1-szeres szorzóval a hátrányos helyzetű és 1,2-szeres szorzóval a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekeket.

34. 56/2020. (III. 20.) Korm. rendelet

35. A központok az oktatásért felelős miniszter irányítása és a Klebelsberg Központ középírányítása alá tartozó központi hivatalokként működnek tovább.

36. A módosítással érintett legfontosabb jogszabályok: 69/2020. (III. 26.) Korm. rendelet, 92/2020. (IV. 6.) Korm. rendelet, 173/2020. (IV. 30.) Korm. rendelet, 2020. évi LX. törvény

37. Az oktatásra fordított kiadások ugyanakkor nem növekedtek, az egyházi iskolák extra támogatása pedig tovább növelte az állami iskolák egyébként is meglévő hátrányait. A jelentés egyes részei a többi területre is kitérnek.

38. Az AJBH tájékoztatólevele (2021.03.30.)

A Kormány 2020 novemberében döntött arról, hogy a gyermekjogi ügyekben is kiemelt szereppel bíró, diszkriminációs esetekkel foglalkozó Egyenlő Bánásmód Hatóság (EBH) **beolvad** az AJBH-ba. 2021. január 1-től az EBH jogutódjaként az AJBH **Egyenlő**

Bánásmódért Felelős Főigazgatósága látja el és vizsgálja az egyenlő bánásmód követelményének érvényesülését sérelmező, hatósági eljárást kérő vagy indítványozó beadványokat (lásd C. fejezet: A diszkrimináció tilalma).

Civil együttműködés, az Egyezmény terjesztése

AZ ENSZ Gyermekjogi Bizottságának legutóbbi **Záró észrevételei** ismét felhívták az állam figyelmét a gyerekek jogaival foglalkozó civil szervezetekkel való együttműködés fontosságára.

2020 februárjában közel hatvan civil szervezet szakmai közreműködésével megalakult a Családjogi Civil Munkacsoport, amelynek célja, hogy erősítse a családok, nők és gyerekek védelmét. Az IM összefogásában ülésező munkacsoport **elemzi** az erre vonatkozó jogszabályokat és joggyakorlatot, szükség esetén pedig módosító javaslatokat tesz.

A járványhelyzet rávilágított az interszektoriális (**civil**, kormányzati és vállalati) együttműködések erejére, szükségességére. Számos állásfoglalás, kiadvány és kezdeményezés segítette a jogalkotók és a szakemberek tájékozott döntéshozatalát és eredményes munkáját, hogy a gyermekjogok a járványhelyzet alatt is érvényesülhessenek. A **Gyermekjogi Civil Koalíció** közel harminc tagja **javaslatokat** fogalmazott meg az EMMI számára, a gyereknapi alkalmából az Országgyűlés Hivatalának Információs Szolgálat pedig egy **Infojegyzet**et készített a koronavírus-járvány hatásairól és azok gyermekjogi relevanciájáról.

„Minden gyermeknek joga van megérteni, mi történik körülötte. A gyermekek számára is érthető módon megfogalmazott, vizualizált tájékoztatókat kell készíteni, amelyek közvetlenül elérhetőek a gyermekek és fiatalok számára az általuk használt csatornákon. A könnyen érthető tájékoztatás kiemelten fontos a fogyatékkal élő gyermekek esetében is.”

Forrás

Sajnálatos, hogy a Gyermekjogi Civil Koalíció állásfoglalásai, beadványai érdemi kormányzati válasz nélkül maradtak, vagy érvelés nélküli elutasításban részesültek. A rendkívül rövid határidőn belüli, egyeztetés nélküli kormányzati döntéshozatal visszatérő kritika volt 2020-ban.³⁹

A gyermekjogok hatékony érvényesítése feltételezi, hogy a nem kormányzati szervezetek akadálytalanul, az emberi jogokat elősegítő környezetben folytathassák tevékenységüket. Az Európai Bíróság júniusban hozott **ítéletet** arról, hogy a civil szervezetekről szóló **magyarországi szabályozás** sérti az uniós jogot, azonban a jogszabály azóta is változatlan formában hatályos.

39. Pl. iskolaőrök bevezetése, önálló EBH megszüntetése, érettségi vizsgák szervezése

A GYERMEK FOGALMA

„Az Egyezmény vonatkozásában gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 1. cikkéből)

A hazai **jogszabályok** a gyámhatóság előzetes hozzájárulásával lehetővé teszik, hogy 16 éves kortól egy gyerek házasságot kössön.⁴⁰ Bár a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatai alapján a **házasságot kötő kiskorúak** száma csökkent az elmúlt években, 2019-

ben így is 308 fő gyerekkorú kötött házasságot, akik között tízszer több volt a lány, mint a fiú. Bár a lányok kétharmada 18–24 éves korú felnőtt férfival házassodott, sok esetben sajnos mély generációs szakadék lehet a felek között.⁴¹

„Az engedély megadásáról vagy megtagadásáról a gyámhatóság a szülő vagy gyám meghallgatása után határoz. Nincs szükség annak a szülőnek a meghallgatására, aki a szülői felügyeleti jogát a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben sem gyakorolhatja, ismeretlen helyen tartózkodik vagy meghallgatása más elháríthatatlan akadályba ütközik.”

Forrás

A házasságkötés alsó korhatára azért bír különleges jelentőséggel, mert a házasságot kötő gyerekek elérik a nagykorúságot, ezáltal elveszítik az ENSZ Gyermekjogi egyezménye szerinti jogait a védelemhez. A korhatár 18 évre való felemelése ezért visszatérő elem⁴² az

emberi jogi vizsgálatokban. 2020-ban az ENSZ Gyermekjogi Bizottság **Záró észrevételei**ben ismételten a Polgári törvénykönyv (Ptk.) módosításának szükségességére figyelmeztetett.

40. 2013. évi V. törvény (Ptk.) 4:9. §

41. Adatok forrása: a 2016. évi CLV. törvény 30. §-a alapján végzett „Házassági lap” című KSH-adatgyűjtés és a 28. §-a alapján az Elektronikus Anyakönyvi Rendszerből történő adatátvitel

42. Az ENSZ Emberi Jogi Tanácsának az Egyetemes Időszakos Felülvizsgálat **munkacsoport**jának már 2016-ban megfogalmazott legfontosabb ajánlásai között szerepelt az, hogy emeljék fel Magyarországon a házasságkötés alsó korhatárát 18 évre mind a lányokat, mind a fiúkat érintően.

A Kormány a Bizottság előtti **meghallgatás**án úgy érvelt, hogy egyes szubpopulációk (pl. a roma közösségek) kulturális hagyományként tekintenek a gyermekházasság bevett gyakorlatára, és ragaszkodnak hozzá, eltörlését pedig a Kormány szerint akár jogmegvonásnak élnék meg ezek a csoportok. A Bizottság – hivatkozva Magyarország köteletségére, hogy 30 év alatt (a ratifikáció óta) már követnie kellett volna az Egyezmény szellemiségét – kifejezetten felszólította

Magyarországot, hogy ne politikai kérdésként kezelje a problémát, és szüntesse meg a házasságkötés minimális életkora (18 év) alóli kivételeket. Biztató, hogy a Gyermek Jogaiért Felelős Tematikus Munkacsoport júniusi ülésén⁴³ elhangzott, hogy a házasságkötési korhatár felemelésének kérdését megvizsgálják, és a kormányzat „akár egyet is tudna érteni” a korhatár 18 évre való felemelésével. Erről szóló megkeresésünkre azonban nem kaptunk tájékoztatást az EMMI-től.

0–17 évesek házasságkötése nemek szerint, 2016–2019.
Adatok forrása: a 2016. évi CLV. törvény 30. §-a alapján végzett „Házassági lap” című KSH-adatgyűjtés és a 28. §-a alapján az Elektronikus Anyakönyvi Rendszerből történő adatátvétel

Év	Fiúk		Lányok		Összesen	
	száma	ezer azonos korúra jutó száma	száma	ezer azonos korúra jutó száma	száma	ezer azonos korúra jutó száma
2016	37	0,04	388	0,46	425	0,25
2017	33	0,04	370	0,44	403	0,24
2018	32	0,04	346	0,41	378	0,22
2019	25	0,03	283	0,34	308	0,18

43. Gyermek Jogaiért Felelős Tematikus Munkacsoport Ülése, Igazságügyi Minisztérium Emberi Jogi Munkacsoport Titkársága, lkt. szám: Vii/69/2/2020, Emlékeztető 2020. június 23. 13:00

ÁTFOGÓ ALAPELVEK

A diszkrimináció tilalma

„Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják és biztosítják a joghatóságuk alá tartozó gyermekek számára az Egyezményben lefektetett jogokat minden megkülönböztetés, nevezetesen a gyermeknek vagy szüleinek vagy törvényes képviselőjének faja, színe, neme, nyelve, vallása, politikai vagy más véleménye, nemzeti, nemzetiségi vagy társadalmi származása, vagyoni helyzete, cselekvőképzetlensége, születési vagy egyéb helyzete szerinti különbségtétel nélkül.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének bevezetéséből)

Az Országgyűlés által elfogadott 2020. évi CXXVII. törvény rendelkezései értelmében 2021. január 1-től az **EBH** feladatait az alapvető jogok biztosa **vette át**. A törvényjavaslat indoklása szerint „az országgyűlési külön biztosi rendszer helyébe lépő alapvető jogok biztosa eddigi működése a biztosíték arra, hogy ez az integráció erősíti az alapjogvédelem hatékonyságát”. Szakmai szervezetek ugyanakkor aggodalmukat fejezték ki az EBH megszűnésével kapcsolatban. Az Autisták Országos Szövetsége **kifogásolta**, hogy a beolvasztással az ügyfelek egy jogvédelmi lehetőségtől esnek el, ugyanis korábban több esetben is előfordult, hogy ugyanabban a jogkérdésben másként foglalt állást az EBH, illetve az alapvető jogok biztosa. A Civilizáció Koalíció **állásfoglalás**ában sérelmezte, hogy az EBH hatósági működése kifejezetten nem összeegyeztethető az ombudsmannak az elsősorban a tekintélyére, a jogi érvelésének meggyőző voltára és a nyilvánosság erejére építő, az intézmény lényegét adó munkamódszerével.⁴⁴ Az állásfoglalás szerint további kérdéseket vet fel az ombudsman sérülékeny csoportok kapcsán végzett eddigi tevékenysége is. Az AJBH tájékoztatás szerint a friss hatáskör miatt még nem láthatók a tapasztalatok.

A pandémia idején több ponton is tetten érhető volt a **sérülékeny helyzetben lévő gyerekcsoportokra** szabott intézkedések hiánya. A gyermekotthonokban élő gyerekek a Kormány által 2020. március 19-én elrendelt intézményelhagyási tilalom következtében 40 napig **nem hagyhatták el** a gyermekotthonok területét, nem mindenhol tarthatták a kapcsolatot vér szerinti családtagjaikkal (digitális eszközökön keresztül sem), és az **oktatáshoz való joguk is csorbulhatott** a gyermekotthonokban rendelkezésre álló digitális eszközök hiánya miatt.

A digitális oktatás tovább súlyosbította az eleve hátrányos helyzetben lévő gyerekek oktatáshoz való tényleges hozzáférését a digitális eszközök hiánya, valamint a támogató közeg hiánya miatt. Különösen a **roma diákokat** sújtotta hátrányosan a digitális oktatási folyamatok kiforratlansága és a rossz minőségű digitális eszközök. A Rosa Parks Alapítvány **tapasztalatai** szerint a digitális tanrend még látványosabbá tette az egyébként is széles körű problémákat – az alaposan dokumentált eszköz- és internetszűkösségen túl a digitális tudás, az önálló tanulás és az ehhez szükséges legelemibb feltételek: a tanulási tér és környezet szűkösségét.

44. Különösen negatívan érintette a sérülékeny csoportokat az EBH megyei referenci hálózatának megszűnése.

„Internet és eszközök hiányában sok tananyag nem elérhető a telepi gyerekek számára, de ha van is eszközük, nincs meg a család digitális tudása ahhoz, hogy változatosan használni tudja (pl. egy zoomba vagy google classroom-ba belépés megugorhatatlan kihívás a legtöbb szülőnek, de a Kréta rendszer használata vagy egy email fiók kezelése is).”

Forrás

2020-ban azonban a Köznevelési törvény módosítása eltörölte a pénzben teljesítendő kompenzáció lehetőségét az iskolai szegregációs perekben. A módosítás a 2018-as, nagy visszhangot kapott **gyöngyöspatai** ítéletet nyomán született, amelyben az Egri Törvényszék kártérítésre kötelezte az államot azoknak a roma gyerekeknek a javára, akiket éveken keresztül szegregáltan oktattak. Az új szabályozás szerint a jövőben, amennyiben egy nevelési-oktatási intézmény személyiségi jogokat sért, a bíróság a jogsértő intézményt csak oktatási, képzési szolgáltatás nyújtására kötelezheti. A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok érdekeit védő szervezetek ombudsmanhoz írt **levelük**ben kiemelték, hogy a módosítás sérti az egyenlő bánásmód alaptörvényi és európai uniós követelményét, mely utóbbi szerint az etnikai származáson alapuló diszkrimináció szankciója hatékony, arányos és visszatartó erejű kell legyen.

Az **Alaptörvény 9. módosítása** több, a családfelfogást és a gyerekek jogait szűkítő módosítást is tartalmaz. A módosítással a gyerek teljes körű identitása helyett csak a „születési nemének megfelelő önazonosságot” illeti alkotmányos védelem, „alkotmányos önazonosságon és keresztény kultúrán alapuló értékrend szerinti nevelést” ír elő, és kiegészül azzal, hogy „az anya nő, az apa férfi”. A Gyermekjogi Civil Koalíció **állásfoglalása** szerint a módosítás kirekesztő azokra a gyerekekre nézve, akiknek családjában akár a szülők, akár saját maguk identitása a születési nemtől eltérően alakul. A módosítás sérti a szülők kompetenciáját elismerő és a nevelési szabadságukat biztosító alkotmányos jogot, emellett diszkriminatív a keresztény kultúrán alapuló értékrendtől eltérő nevelési formákkal, például a vallássemleges neveléssel vagy az eltérő vallású neveléssel szemben.⁴⁵

45. **A módosítás célja** vélhetően a 18 év alattiak nemváltásának megtiltása. **A Háttér Társaság álláspontja** szerint a módosítás ellehetetlenítheti az iskolai érzékenyítőprogramokat, és hátrányosan érinti az LMBTQI-gyerekek és szüleik jogait is. Lásd még *F. Családi környezet és alternatív gondoskodás* fejezet

Változtak az örökbefogadásra vonatkozó szabályok: az erről szóló törvényjavaslatról budapesti nevelőszülőknél tartott sajtótájékoztató Fülöp Attila szociális ügyekért felelős államtitkár és Novák Katalin család- és ifjúságügyért felelős akkori államtitkár (jelenlegi miniszter) 2020. június 12-én

Fotó: Mónus Márton/MTI

A fentiekben említett két alaptörvényi módosításhoz kapcsolódóan az örökbefogadásra vonatkozó szabályok is megváltoztak. A 2020. évi CLXV. törvény értelmében az egyedül örökbe fogadni szándékozó személy esetén az örökbefogadásra való alkalmasság csak különös méltánylást érdemlő esetben, a családokért felelős tárca nélküli miniszter hozzájárulásával állapítható meg. A **Gyermekjogi Civil Koalíció állásfoglalás**ában kifogásolja, hogy a törvénymódosítás a miniszteri diszkrecionális jogkörrel egy idegen, a ma-

gyar jogi hagyományokhoz nem illeszkedő elemet hoz be a hazai örökbefogadás szabályozásába. A miniszter a hozzájárulás megadásánál a gyermek érdekét mérlegeli. A Koalíció felhívja a figyelmet arra, hogy az örökbefogadások során a szakemberek soha nem az örökbefogadó szülőknek keresnek gyereket, hanem az adott gyermek egyéni szükségleteihez igazodó és az ő örökbefogadására leginkább alkalmas személyt, családot igyekeznek kiválasztani.

A gyermek legjobb érdeke

„A szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenképp felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 3. cikkéből)

A gyermek legjobb⁴⁶ érdekének érvényesülése nehezen mérhető, egyrészt mert a Gyermekjogi egyezmény egyik alapelvéként egy szemléletet, gondolkodásmódot képvisel, másrészt a gyerekek jóllétéhez szükséges gondozás és védelem biztosításának általános kötelességét rója az államra. 2020-ban a koronavírus-jár-

vány ugyanakkor még inkább kézzelfoghatóvá tette ennek a jognak a jelentőségét: rámutatott, hogy egyes gyermekjogok milyen könnyen konfliktusba tudnak kerülni egymással, ha veszélyhelyzetről van szó. **Az egészséghez való jog konfliktusba került több másik joggal**, és fokozott érdeklődés követte az alapjo-

46. Az Egyezményt kihirdető törvényben „mindenképp felett álló érdek”-ként szerepel, miközben a jogalkalmazók sok esetben „legfőbb érdek”-ként vagy „legjobb érdek”-ként hivatkoznak rá.

gok szükséges és arányos mértékű korlátozását, az intézkedések és a jogalkotás megfelelő ütemét, a speciális csoportok iránti megkülönböztetett figyelmet, a politikailag motivált döntéshozatalt vagy az érintettek-

kel történő egyeztetéseket. Ezek ha kimondatlanul is, de sokszor arról szóltak, hogy mi a gyerekek legjobb érdeke a krízishelyzetben, vagy hogy mennyire a gyerekek érdeke az elsődleges szempont.

„[S]zabálysértési eljárás keretében 18 év alatti gyermek őrizetbe vétele automatikus elrendelésének gyakorlata világosan rögzített indokolás, mérlegelési szempontok hiányában önkényes, mellyel alapjogi aggályokat vet fel, így nem egyeztethető össze a gyermek legjobb érdekét figyelembe vevő eljárás elvével [...]”

Forrás

A gyerek legjobb érdekére való hivatkozás azonban csak elvétve jelent meg a civil, a kormányzati és a jogalkotói érvelésben. Pozitív példa a Gyermekjogi Civil Koalíció állásfoglalása az **örökbefogadás új szabályairól** vagy több AJBH-jelentés is, például a **szabálysértési őrizet elrendelése** vagy gyerekek szexuális abúzus gyanúja miatti **többszöri meghallgatása** kapcsán. A „kiskorú gyermek érdeke” szempontként jelent meg a polgári perrendtartásról szóló **jogszabály-módosítás**-ban is, de a „legjobb érdek” koncepcióját láthatóan eddig a gyermekjogi terület tette sajátjává.

A gyerek legjobb érdekének érvényesülése megköveteli a jogalkotás és az intézkedések gyerekekre gyakorolt hatásának előzetes és utólagos felmérését. A hiányzó hazai **hatásvizsgálatokat** egy 2018-as ENSZ-jelentés is **kifogásolta**, majd 2020-ban az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága sajnálatát fejezte ki amiatt, hogy Magyarország nem is válaszolt a vonatkozó kérdésére. A hatásvizsgálatok alkalmazásáról szóló megkeresésünkre jelen kézirat lezártáig az EMMI nem adott választ.

A gyermek véleményének tiszteletben tartása

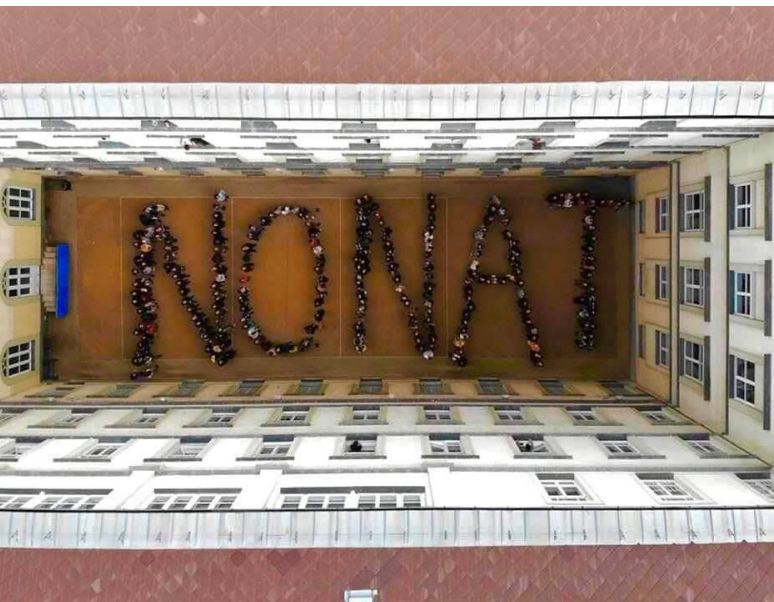
„Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezménynek 12. cikkéből)

Az OBH-tól kért 2020-as **kapcsolattartások végrehajtására** vonatkozó közérdekű adatok körében szeretünk volna információt kapni arról, hogy hány esetben került sor ezekben az ügyekben esetlegesen érintett

14 éven aluli gyerekek véleményének meghallgatására, illetve figyelembevételére, azonban az OBH – tájékoztatása szerint⁴⁷ – erre vonatkozó adatot nem kezel, így adatigénylésünk e tekintetben megtagadásra került.

47. OBH (2020). Közérdekű adatigénylés útján kapott információ

Fontos előrelépés az elhanyagolt és bántalmazott, közülük is elsősorban a szexuálisan **bántalmazott gyerekek meghallgatása** szempontjából, hogy 2020-tól lehetőség van arra,⁴⁸ hogy a büntetőeljárás kihallgatásban érintett gyereket igazságügyi szakpszichológus vagy a területi gyermekvédelmi szakszolgálat (TEGYESZ) szaktanácsadója kérdezhesse ki védőkörnyezetben. **Előkészületek** kezdődtek, hogy a Barnahus modell szerinti szolgáltatás (a szombathelyin túl) a budapesti TEGYESZ-ben, majd később más vidéki helyszíneken is megvalósuljon.

Az Eötvös József Gimnázium tanulói élőképben tiltakoztak az új NAT ellen 2020. febr. 28-án

Kép forrása

Míg a korábbi években a diákok politikai részvételéről elsősorban tüntetések kapcsán esett szó a közbeszédben a gyülekezési tilalom miatt (lásd D. fejezet: *Az egyesülés és békés gyülekezés szabadsága*), de a veszélyhelyzet kihirdetése előtt még az új NAT mozgósítani tudta a diákokat. Ezt követően **nagyobb hangsúly került a diákok körében terjesztett online konzultációkra és a tájékozott döntések előmozdítására**. Ebből kiemelkedő két, diákok által kezdeményezett országos felmérés. Az ADOM Diákmozgalom a távoktatás tapasztalatairól indított országos felmérést, amelyen több mint **21 ezer diák** vett részt a járvány első hullámában, az Országos Diáktanács digitális munkarendről szóló felmérése pedig közel **8 ezer gyereket** ért el.

„[A kitöltő diákok közül t]öbbben is említették, hogy az online oktatást nem szabadna digitális oktatásnak hívni, ameddig ugyanazokat a tanítási módszereket használjuk, csak interneten keresztül – ezzel felhívva a figyelmet arra, hogy korszerűbb tanítási módszereket kellene bevezetni, változtatni az oktatáshoz való hozzáálláson. Javítanák az online kommunikációt diákok és tanárok között, csökkentenék a terhelést, és kérik, hogy a KRÉTA felületét tegyék az illetékesek valóban használhatóvá.”

Forrás

A **járványhelyzet** valamennyire fokozta **a gyerekek érdeklődését a közéleti kérdések iránt**, és megerősítette, hogy a gyerekeket elsősorban az oktatás helyzete mozgósítja. A koronavírus más irányú hatásá-

ról, tapasztalatairól nem zajlottak célzott egyeztetések sem a kortársak, sem a döntéshozók részéről – egy **globális felmérés** készült a témában, amelyben magyar gyerekek is részt vettek.

Három év után, 2020 februárjában ülésezett az **Országos Diákszemélyiségfejlesztési Tanács**. A megyei küldöttek 45+1 pontban foglalták össze javaslatukat az oktatási kormányzat számára, melyben több területen kérték a diákönkormányzatok egyetértési vagy véleményezési jogának visszaállítását, így például a házirend, a szervezeti és működési szabályzat vagy az intézményvezetői pályázatok tekintetében. Az ajánlások meghatározó része az átláthatóság javítása és a jogaik megismerése iránti igényről szólt.

Biztató előrelépés a hivatalos érdekvédelmi fórumok átláthatósága és megerősítése szempontjából, hogy 2020 májusában elindult az **Országos Diákjóléti Információs Portál** online portál. Az oldalon a tanulók képviselőit ellátó fiatalok tájékoztatják a diákságot az őket érintő hírekről, és szeretnék előmozdítani a diákok és a képviselőik közötti párbeszédet.

2020 elején zárult a Nemzeti Ifjúsági Tanács „Lépj fel!” című kampánya, mely során majdnem minden megyeszékhelyen tartottak csoportos konzultációkat az oktatás, a szabadidő, az egészség, a munkavállalás és a

digitális jólét témáiról. Az eredményekről jelen kézirat leadásakor nem érhető el információ az interneten.

A gyerekek és fiatalok politikai részvételének helyzete csak tágabb kontextusban ítéltethető meg. Véleménynyilvánításhoz való viszonyukra hatással van a társadalmi és politikai légkör, amelyben élnek, ezért nem elhanyagolható az, amit a gyerekek a **Színház- és Filmművészeti Egyetem** átalakítása kapcsán a hallgatók kiállításáról és a véleményük tiszteletéről láttak, ami egyben az év egyik legjelentősebb társadalmat mozgósító kérdése volt. Ugyanígy jelentős az **iskolák véleménynyilvánítási szabadságának kérdése**, melyet az **ombudsman szerint** súlyosan sért az a belső eljárásrend, amely kötelező hírzárlatot rendelt el az oktatási intézményeknek a sajtóval szemben. Beszédes továbbá a **fóti gyermekotthonban** élő gyerekek az ügye is, akivel szemben **kritikus hangú rapvideója** miatt belső vizsgálat indult az intézményben, annak ideje alatt pedig nem mehetett el a munkahelyére. A véleménynyilvánítás szabadsága akkor biztosított, ha az **nem jár a gyerekekre nézve negatív következményekkel**.

Három év után, 2020. január 31. és február 2. között Székesfehérváron ülésezett a X. Országos Diákszemélyiségfejlesztési Tanács

Fotó: Simon Erika

Kép forrása

POLGÁRI JOGOK ÉS SZABADSÁG- JOGOK

Az egyesülés és békés gyülekezés szabadsága

„A gyermeknek joga van a véleménynyilvánítás szabadságára. Ez a jog magában foglalja mindenfajta tájékoztatás és eszme határookra tekintet nélküli kérésének, megismerésének és terjesztésének szabadságát.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 13. cikkéből)

2020-ban a gyerekek szabad véleménynyilvánítási lehetőségei átrendeződtek. Az új NAT kapcsán már kilátásban volt egy diáktüntetés, amely azonban a járványügyi intézkedések miatt elmaradt. A veszélyhelyzet időszaka alatt **általános gyülekezési tilalom**⁴⁹ volt érvényben. Az Európában is gyakorlatilag egyedülálló módon teljes tiltás különösen aránytalan ahhoz képest, hogy más, alapjog gyakorlásához nem kapcsolódó rendezvények

esetében tipikusan ismert kivételeket a jogalkotó. A szabályozás a járványügyi óvintézkedések fenntartása mellett sem tette lehetővé a gyűlések szervezését és az azokon való részvételt, a **jogvédő szervezetek szerint** szükségtelen és aránytalan intézkedés azonban ráirányította a figyelmet a kollektív véleménynyilvánítás más formáira.

49. 484/2020. (XI. 10.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet idején alkalmazandó védelmi intézkedések második üteméről

A véleménynyilvánításhoz való jog kapcsán bemutatott online, névtelenül történő **konzultációk** új lehetőséget nyitottak a gyerekek részvételének előmozdítására, és a tüntetésekre jellemző mozgósításról a tájékozódás és a képviselet felé tolták el az érdekérvényesítés fókuszát. Egy 16–29 évesek között készült friss **felmérés** az online részvételi formák előnyét igazolta a demonstrációkkal szemben. Ugyan a tüntetések és az online konzultációk hatékonysága közvetlenül nem összevethető, a felmé-

réseken való magas részvétel és a médiaelérés, valamint a figyelemfelhívó és tájékoztató kampányokba tett energia rámutatott, hogy az online véleménynyilvánítás ezen formája is hangos, látványos és konstruktív módja lehet a gyerekek szakpolitikai kérdésekben való részvételének. 2020-ban kevesebb kritika érte a gyerekek véleményének átpolitizálását, de nem tudható, hogy ez mennyire a kevésbé radikális forma, a veszélyhelyzet vagy más eredménye.

A magánélet védelme

2020-ban növekvő figyelem fordult a gyerekekről az interneten megosztott képek, felvételek veszélyeire. Az influencersmarketing elterjedésével problémás gyakorlattá vált, hogy a gyerekeket saját identitásukkal, magánéletüket sértő, megalázó helyzetben, tájékozott hozzájárulásuk nélkül szerepeltetik. A **Gazdasági Versenyhivatal tájékoztatót** adott ki, hogy a **gyerekek bevonása a reklámokban** átgondolt, a gyermekjogokat szem előtt tartó folyamattá váljon, az **Önszabályozó**

Reklám Testület pedig széles körű szakmai egyeztetést követően **ajánlásokat** fogalmazott meg a gyerekek reklámokban és influencers-együttműködésekben való szerepeltetésének minimumszabályairól. Szemléletbeli változást jelez, hogy a kérdést a gyerekek erőszaktól, kizsákmányolástól való védelmén túl a gyerekek valódi részvétele és szabadságjogai (így a magánülethez, a tájékoztatáshoz, a véleménynyilvánításhoz való jog) szempontjából is értékelték.

„A gyermek magánéletének védelmére különösen azokban a reklámozási tevékenységekben kell odafigyelni, amikor saját családjában, szüleivel, barátaival közösen vagy a családi élethez szorosan köthető helyzetekben jelenik meg a gyermek. Ilyennek tekinthető tipikusan az »influencer szülő, család, gyermek« reklámtevékenységben való részvétele. Ezekben a reklámokban – főleg, ha közösségimédia-oldalakon történik a reklámozás – a gyermek magánélete, a családi élet és a reklámtevékenység szinte szétválaszthatatlanul összefonódhat, így a magánélet védelmének kötelezettsége előtérbe kerül.”

Forrás

A járvány miatt megnövekedett digitális jelenlét és **webkamera-használat** új adatvédelmi kérdéseket vetett fel, és nagyobb betekintést eredményezett a gyerekek magánéletébe. A tantermen kívüli oktatásban előírt folyamatos webkamera-használat kapcsán a Nemzeti

Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság tájékoztatóanyagot⁵⁰ adott ki annak feltételeiről, amely kiemelte az adattakarékosság elvét, és kitért **gyermekjogi szempontokra** is.

Egy 13–17 éves gyerekek körében végzett reprezentatív **kutatás** szerint a tanárok közel negyede (23%) a közösségi médián és privát üzenetekkel kommunikál a diákokkal, ráadásul nemritkán az iskolaidőn kívül. A biztonságos felületek használatára, a magánélet tudatos védelmének fontosságára és a szabályozás szükségességére figyelmeztettek az orvosi, védőnői távkonzultációkhoz kért felvételek is.

A gyerekek **digitális lábnyomának** beláthatatlan következményeire azonban legerősebben egy súlyos visszaélésről szóló botrány hívta fel a figyelmet, amely során egy magas rangú diplomata birtokában több mint 20 ezer darab gyermekpornográf felvételt találtak. A Kaleta-ügy növelte a társadalmi érzékenységet a felelőtlen közösségi média-felhasználás és a gyerekek magánéletének védelme iránt (lásd K. fejezet: *Fakultatív Jegyzőkönyv a gyerekek elleni szexuális visszaélésekről*).

A megfelelő információkhoz való hozzáférés

*„Az Egyezményben részes államok (...) gondoskodnak arról, hogy a gyermek hozzájusson a különböző hazai és nemzetközi forrásokból származó tájékoztatáshoz és anyagokhoz, nevezetesen azokhoz, amelyek szociális, szellemi és erkölcsi jóléte előmozdítását, valamint fizikai és szellemi egészségét szolgálják.”
(részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 17. cikkéből)*

A koronavírus-járvány **növelte az igényt** a hatékony és megfelelő tájékoztatásra. Számos gyerekbarát ismertetőanyag – köztük videók, kiadványok, könyvek, játékok – készült a koronavírus-járványról, a higiénias és járványügyi szabályokról, a család- és ifjúságügyért

felelős államtitkár pedig **sajtótájékoztatót** tartott a gyerekeknek. Világossá vált, hogy a védekezésről szóló tájékoztatásban meghatározó szerep jut az influenszereknek, a közösségi médiának és maguknak a gyerekeknek is.

Dr. König Róbert
gyerekek számára
készített edukációs
videót a korona-
vírus-járványról

Kép forrása

A digitális eszközökhöz és az internethez való hozzáférésnek soha korábban nem volt akkora súlya, mint 2020-ban. Az elmúlt években az **internetpenetráció folyamatosan javult**. Az Ipsosnak a 8–17 éves korosztály körében végzett, 2019-es adatfelvételen alapuló **kutatása** szerint egyes területeken a gyerekek digitális-eszköz-hozzáférése az elméleti maximumát közelítette. A távolléti oktatásra való átállást követően számos kormányzati, civil és vállalati program segítette az eszközökkel való ellátottságot, de a digitális oktatásról szóló kutatások és szakértői beszámolók szerint sokak számára akadályozott maradt a hozzáférés, tovább növelve a hátrányos helyzetű gyerekek lemaradását (lásd I. Oktatás, szabadidő, kultúra fejezet).

Egy reprezentatív **kutatás** szerint az internetet a gyerekek ötöde nem találta biztonságosnak, és a reklámok után a nem megbízható vagy félrevezető információk zavarták őket leginkább online. Több lett az **álhír**, és előtérbe került a gyerekek médiaértésének kérdése, a szülők, tanárok vonatkozó ismeretei, kompetenciái. Ebben segítséget jelenthetnek a pedagógusokat és szülőket célzó kezdeményezések. 2020. március 1-én elindult a Gyerekaneten.hu, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) szülőknek szóló **információs oldala** az online közegről, ősszel pedig újabb **média-értésoktató-központ**ot nyitott a hatóság Sopronban.

„[R]öviden megmagyarázza a szülők generációinak azt a digitális világot, amelyben a gyermekeik látszólag magabiztosan közlekednek. [...] Az algoritmustól a tényellenőrzésig sok területet feldolgoz az oldal, de a legfőbb célja a téma-választásokkal arra biztatni a szülőket, hogy beszélgessenek a gyerekeikkel azokról a netes kérdésekről is, amelyekre nincs egyszerű válasz.”

Forrás

Nehézséget okoztak a veszélyhelyzettel kapcsolatos tájékoztatásban előforduló rövid határidejű intézkedések, ellentmondó üzenetek, késlekedések, például az érettségi megrendezése, az iskolák bezárása vagy az egyes szolgáltatásokhoz, támogatáshoz való hozzáférés esetében.

A közbeszéd tematizálása szempontjából 2020 egyik meghatározó ügye is a gyerekek tájékoztatásához kötődött. Egy politikai akció során ledaráltak egy hagyományos nemi szerepektől eltérő viselkedésmintákat be-

mutató mesekönyvet, ami élénk társadalmi és **szakmai vitát** indított arról, hogy **veszélyeztetik-e** a gyerekek fejlődését az ilyen mesék, valamint hogy mikor és milyen információ megosztása a felelős magatartás a gyerekek nevelése során. Az ügy kapcsán a Gyermekjogi Civil Koalíció egyes tagjai **állásfoglalást** adtak ki egy könyv fizikai megsemmisítése és a politikai nyilatkozatok jogsértő voltáról.

GYERMEKEK ELLENI ERŐSZAK

„Az Egyezményben részes államok megtesznek minden arra alkalmas, törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedést, hogy megvédjék a gyermekeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás – ideértve a nemi erőszakot is – bármilyen formájától (...)” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 19. cikkéből)

Bántalmazás, elhanyagolás

2020-ban háromszor annyi gyerek volt érintett kapcsolati erőszakban, mint a megelőző évben (2019-ben 27-en, 2020-ban 81-en). A gyerekekkel szemben elkövetett bűncselekmények száma is jelentősen nőtt, közel 500-zal több ilyen esetben (6310) indult eljárás. A 0–13 éves gyerekek ellen elkövetett 3. leggyakoribb bűncselekmény a szexuális erőszak volt – derül ki a 2020-as év bűnügyi statisztikáiból.⁵¹

A családon belüli bántalmazásra nagyobb figyelem terelődött, mint korábban bármikor. 2020-ban a Covid19-járvány első és második hulláma tetőzött, amely következtében kijárási korlátozást rendeltek el, a családok bizonytalan anyagi helyzetben és feszültségek között, összezárva éltek hónapokig. A családon belüli bántalmazás pedig **világszerte soha nem látott mélységet** és méreteket öltött. Szemlélőként és bántalmazottként is áldozat az a gyerek, akinek ilyen körülmények között telnek a napjai, hiszen a bántalmazás

nemcsak fizikai lehet, több formája is van: érzelmi és verbális, sőt ide tartozik az elhanyagolás, a szemtanúk pedig mind átélői lehetnek ezeknek is. A Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen Egyesület (NANE) és az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat (OKIT) segélyvonalát keresők száma **megduplázódott**, a rendőrség adatai szerint pedig 2020 márciusában **1,5-ször annyi családon belüli bántalmazásról érkezett bejelentés**, mint az előző év azonos hónapjában.

A járványhelyzet miatti feszültség és összezártság kapcsán az állam, a civil szervezetek, a média, sőt még a nagyvállalatok is komoly hangsúlyt fektettek a családon belüli bántalmazásra való figyelemfelhívásra és az áldozatok megsegítésére. Az OKIT finanszírozását a **négy-szeresére emelték**. A kríziskezelő ambulanciákat fejlesztették, illetve 2022-ig tartó **európai uniós** pályázat is indult a kapcsolati erőszak megelőzése, az áldozatok ellátása érdekében.

51. Adatok forrása: Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztikai Rendszer

„Ahol az anyát bántják, ott a gyerek is áldozattá válik valamilyen formában. Vagy azért, mert őt is bántalmazzák, vagy mert végignézi, ahogy az egyik szülője a másikat veri.”

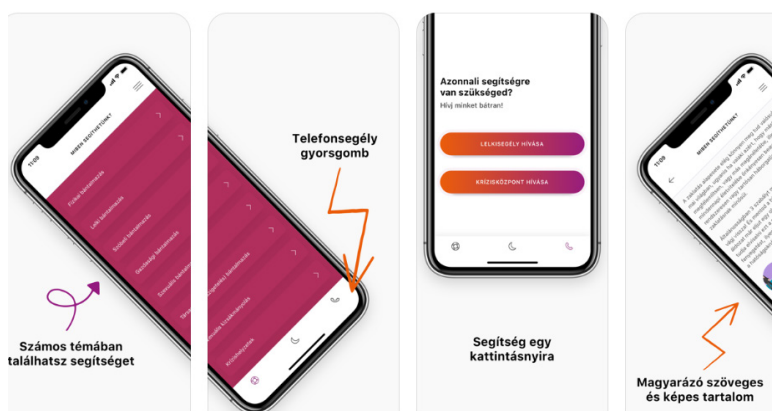
Forrás

Gyakori téma volt a **sajtóban** is a családon belüli bántalmazás, a Mércze pedig a NANE segítségével egy olyan **aloldalt** hozott létre, ahol figyelemmel követhetők a 2014 óta a sajtóban megjelenő ügyek, amelyben hozzátartozó által meggyilkolt gyerekek és nők szerepelnek.

Állami kampány is indult a bántalmazás felismerésére, megakadályozására és segítségkéréssel kapcsolatos információk átadására. Az EMMI támogatásával az Ökumenikus Segélyszervezet szintén **kampányt** indított a kapcsolati, családon belüli erőszak felismerése érdekében. De nemcsak az állam és a civil szervezetek tevékenykedtek a témában, hanem a nagyvállalatok is – többek között az **IKEA** és az **AVON** is beállt az ügy mögé.

2020 októberében elfogadta a parlament azt a jogszabály-módosítást, amely szigorúbban lép fel a családon belüli bántalmazás ügyekben. „A **hozzátartozók sérelmére elkövetett** súlyos személy elleni erőszakos bűncselekmények áldozatainak fokozottabb védelme érdekében egyes törvények módosításáról” törvényjavaslat azonban **szakértők szerint** mégsem feltétlenül váltja be a hozzá fűzött reményeket. Ez a módosítás meggátolja azoknak a szabadlábra helyezését, akik 8 éven túli börtönbüntetést kaptak a hozzátartozókkal szemben elkövetett erőszakos cselekményért, de például azok, akik éveken át bántalmazták a családtagjaikat, de emberölést nem kíséreltek meg, ugyanúgy szabadlábra helyezhetők – tehát a módosítás azoktól az elkövetőktől nem védi meg a családokat, akik verbális, érzelmi vagy szexuális bántalmazást követnek el nap mint nap a hozzátartozóikon.

A KSH legfrissebb (2019-es) adatai szerint minden 10. gyerek veszélyeztetett volt.⁵² A család- és gyermekjóléti szolgálatok összesen 174.413 veszélyeztetett gyereket tartottak számon. Ez az előző éves adathoz képest 1000-rel több, pedig a 18 éven aluliak száma közel 100 ezerrel csökkent.⁵³ Bár a veszélyeztetettség mögött különböző okok állhatnak, az esetek több mint felében (58,9%) valamilyen erőszak vagy elhanyagolás volt a fő ok.⁵⁴

„Kapcsolj Egyből!” címmel állami kampány indult a bántalmazás felismerésére és megakadályozására, melynek része egy mobilapplikáció, ami a segítségkérés lehetőségeit mutatja be

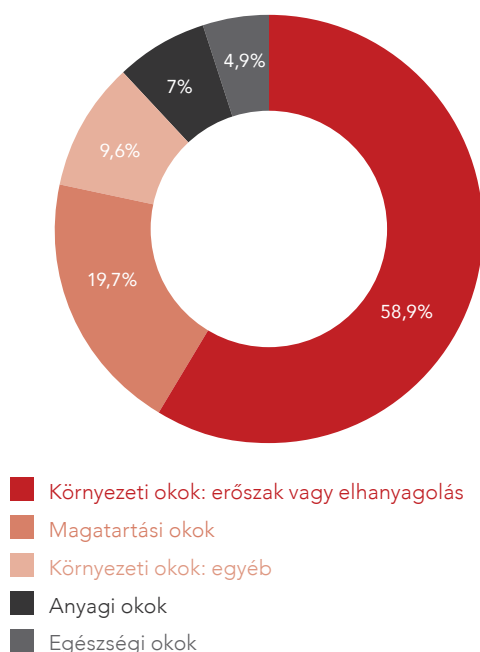
Kép forrása

52. Adatok forrása: a KSH 1696 OSAP sz. adatgyűjtése (A család- és gyermekjóléti szolgáltatások adatai)

53. Adatok forrása: KSH STADAT 22.1.1.3. – népesség, korév és nem szerint, január 1. (1980–2020)

54. A gyerek családon belüli fizikai, lelki, szexuális bántalmazás; fizikai, lelki elhanyagolás; nevelési probléma; a szülők, család életvitele (szenvedélybetegségek, antiszociális viselkedés); családi konfliktus; egyéb személyek, rokonok általi veszélyeztetés; iskolai kirekesztés és erőszak miatt

Nyilvántartott veszélyeztetett kiskorúak száma a veszélyeztetettség fő oka szerint, 2019 (%).
Adatok forrása: a KSH 1696 OSAP sz. adatgyűjtése
(A család- és gyermekjóléti szolgáltatások adatai)

A KSH gyermekvédelmi adatai szerint 2019-ben 3849 gyerek volt veszélyeztetett családon belüli fizikai bántalmazás miatt, ugyanakkor a 2019-es év bűnügyi statisztikájából⁵⁵ kiderül, hogy csak 1163 esetben indult eljárás gyerekek szemben elkövetett testi sértés miatt. A szexuális bántalmazásra vonatkozó adatok is hasonló arányról számolnak be: a család- és gyermekjóléti szolgálatok 735 fő szexuálisan bántalmazott gyerekről tudtak, míg eljárás csak 417⁵⁶ ilyen ügyben indult. Fontos kiemelni, hogy a bűnügyi statisztikák nem különböztetik meg a családon belüli és kívüli ügyeket, így ezek nem csak a családon belüli esetekre vonatkoznak. Azonban azt szemléletesen mutatják, hogy az ellátórendszer által ismert ügyek számának **töredékében indul büntetőeljárás**.

Testi fenytés

2020-ban az UNICEF Magyarország „**Ismerd fel, és tegyél ellene**” címmel indított kampányt a gyermekbántalmazás ellen: felnőtteket kérdeztek a bántalmazás elfogadottságáról. Bár 2005 óta zéró tolerancia van a gyerekek testi fenytésével szemben, mégis a válaszadók 38%-a mondta azt, hogy egy pofontól még nem lesz baja a gyerekeknek. Az iskolázottság tekintetében is megoszlott a válaszadók aránya, ugyanis az alacsonyabb iskolai végzettségű emberek majdnem fele (42%) tartotta elfogadhatónak ezt az elvet, míg a magasabb iskolai végzettségűek 28%-a mondta azt, hogy egy-egy pofon befér. Azonban fontos eredmény, hogy a szereztetmegvonást és a beszéd megtiltását is súlyos bántalmazási formáknak ítélték a válaszadók. Ez előremutató abban a szemléletformálásban, hogy a fizikai fájdalom mellett a bántalmazás okozta lelki sérüléseket is komolyan vegye a társadalom.

A pozitív irányú törekvések mellett is nagyon sok súlyos esetről számolt be a **sajtó**, és a gyerekek testi fenytésével szembeni zéró tolerancia ellenére megtörténhetett 2020-ban is, hogy egy előljáró **nyilatkozat**ában a testi fenytés elfogadottsága jelent meg. Továbbá még mindig előfordult olyan eset, hogy egy gyerek szexuális bántalmazását **megrontásként** címkézték.

Nemcsak a járványügyi intézkedések jelentek meg ősszel az iskolákban, hanem új szereplők is. 2020 szeptemberétől az erre kijelölt köznevelési és szakképzési intézményekben **iskolaőröket** állítottak szolgálatba azzal a céllal, hogy az intézmény rendjének fenntartását segítsék. Az iskolaőrök a rendőrség munkavállalói, akiknek joguk van ahhoz, hogy leállítsák a veszélyesnek ítélt diákot, és ahhoz is, hogy rendőrt hívjanak rá, és bizonyos esetekben testi kényszert vagy bilincset is al-

55. Adatok forrása: **Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészeti Bűnügyi Statisztikai Rendszer**

56. Szexuális erőszak, szexuális visszaélés, szexuális kényszerítés, szemérem-sértés, erőszakos közöszlés, szemérem elleni erőszak, megrontás

kalmazhatnak. Az erről szóló első, júniusi hírektől kezdve több **szakember** és a **Gyermekjogi Civil Koalíció** is felszólalt, hogy az iskolaőrök intézménye nem oldja meg, és nem előzi meg hatékonyan az iskolai bántalmazást. Ennek ellenére a törvényjavaslatot elfogadták,⁵⁷ és egy később megjelent belügyminisztériumi (BM) rendeletben⁵⁸ a lehetséges kényszerintézkedéseket is jogszabályba foglalták. Az alapvető jogok biztosa kiemelt figyelmet fordított az iskolaőrök intézményének

monitorozására. Helyszíni vizsgálatai alapján megállapította, hogy az iskolaőrök tisztában voltak a szakmai szabályokkal és a jogszabályi környezettel, továbbá a tapasztalatok szerint az iskolaőrök alkalmazására elsősorban olyan iskolai létesítményekben került sor, ahol korábban előfordultak atrocitások. Az első hónapban, 2020 szeptemberében **190 eset**ben kellett intézkedniük az iskolaőröknek az Országos Rendőr-főkapitányság (ORFK) tájékoztatása alapján.

„Ahol az iskolai konfliktusokat nem kezelik jól, ott mindenki, a gyerekek, tanárok és a szülők is elégedetlenek. Ahol a feszültségeket és a konfliktusokat nem a pedagógia, a pszichológia és a szociális munka eszköztárával kezelik, hanem egy külső kontrollt erősítő, rendészeti szemlélet mentén, ott a közösség tagjaiban nem alakul ki valódi, belülről motivált megoldási mechanizmus a problémák megszüntetésére.”

Forrás

Az iskolaőrség intézményének felállítása fényében érdekes, hogy a EMMI 2020-ban a tanulókkal szembeni erőszak megelőzésének világnapján pont a pedagógusok elleni bántalmazás megelőzéseként indított iskolaőrség programot **hirdette**.

A járvány idején a bántalmazásnak egy új formája is megjelent, a **vírusbullying**, amely egyre több közösségben fordult elő. Vírusbullyingnak számít a kiközösítés, a gúnyolás vagy a bántásnak bármely módja, melyet gyerekek – vagy akár felnőttek – a betegséggel kapcsolatosan szenvednek el. Például kiközösítenek egy gyereket, mert a családjában valaki megfertőződött a betegséggel, vagy megharagszanak rá, mert iskolában volt közvetlenül azelőtt, hogy tünetei lettek.

2020. szeptembertől iskolaőrök álltak szolgálatba az arra kijelölt köznevelési és szakképzési intézményekben

Fotó: Röhrig Dániel/
Népszava

Kép forrása

57. 2020. évi LXXIV. törvény az iskolai erőszak megszüntetése és megelőzése érdekében szükséges egyes törvénymódosításokról

58. 27/2020. (VII. 17.) BM rendelet az iskolaőrökről

CSALÁDI KÖRNYEZET ÉS ALTERNATÍV GONDOSKODÁS

„Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a gyermeket szüleitől, ezek akarata ellenére, ne válasszák el, kivéve, ha az illetékes hatóságok, bírói felülvizsgálat lehetőségének fenntartásával és az erre vonatkozó törvényeknek és eljárásoknak megfelelően úgy döntenek, hogy ez az elválasztás a gyermek mindenek felett álló érdekében szükséges.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 9. cikkéből)

Családi környezet

A család témája több szempontból is meghatározónak számított a 2020-as évben: a kormányzat kommunikációjában kiemelt fontosságú volt a családok támogatása (a támogatásokról lásd H. fejezet: *Életszínvona*) felerősödött a politikai-társadalmi vita a család fogalmáról, valamint a koronavírus-járvány is hatással volt a családi együttlétekre, kapcsolatokra, mindennapokra.

Komoly társadalmi visszhangot és vitát váltott ki az **Alaptörvény 9. módosítása**,⁵⁹ amely a **gyermek-jogokat súlyosan szűkítő** rendelkezést vezetett be (lásd C. fejezet: *A diszkrimináció tilalma*). A Gyermekjogi Civil Koalíció szakmai szervezetei állásfoglalásukban a gyerek önazonossága és a gyereknevelés vonatkozásában is kifogásolták a módosítást. Felhívták a

59. Az Alaptörvény L cikk (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép: „(1) Magyarország védi a házasság intézményét mint egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony. Az anya nő, az apa férfi.” Illetve az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép: „(1) Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. Magyarország védi a gyermekek születési nemének megfelelő önazonossághoz való jogát, és biztosítja a hazánk alkotmányos önazonosságán és keresztény kultúráján alapuló értékrend szerinti nevelést.”

figyelmet, hogy az államnak nincsen hatásköre a szülők, törvényes képviselők részére a gyerekük nevelésének tartalmi irányait meghatározni. Az Alaptörvény módosítása alapvető összeütközésben van a szülők kompetenciáját elismerő és az ő nevelési szabadságukat biztosító alkotmányos joggal, valamint sérti a Gyermejjogi egyezményben foglalt szülői jogokat. A módosítás azon túl, hogy kirekesztő például az interszexuális gyerekekre nézve (akik esetében a nemi jellemzők atipikusan fejlődnek), stigmatizáló azokra a gyerekekre nézve is, akiket azonos nemű szülők nevelnek.

A koronavírus-járvány a családi életre, családi kapcsolatokra is hatással volt. Jelentősen megnövekedett az együtt töltött idő, ami egy, a gyerekek véleményét

feltérképező **nemzetközi felmérés**, illetve egy **hazai kutatás** szerint sok esetben jótékony hatással volt a családi kapcsolatokra, ugyanakkor a karanténidőszak számos kockázattal, negatív következménnyel is járt – sok esetben nehézségbe ütközött például a külön élő szülőkkel való **kapcsolattartás**, illetve megnőtt a gyerekek **családon belüli erőszakkal** szembeni veszélyeztetettsége. A bezártságból fakadóan a gyerekek kevésbé kerültek kapcsolatba azokkal a szakemberekkel (a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjaival), akik felismerhetik a veszélyeztetés és a bántalmazás jeleit, valamint a **segítségkérés lehetősége** is csökkent, hiszen a bántalmazó hozzátartozók sok esetben kontrollálták az ehhez szükséges csatornákat.

„[A] kijárási korlátozás időszakában is megilleti a különélő szülőt a kapcsolattartás. Bár interjúalanyaink között volt olyan gyermekét egyedül nevelő anya, aki nehezményezte, hogy a jelenlegi rendkívüli helyzetben az apa élhet ezzel a jogával. Mivel ő maga szigorúan vette a személyes találkozások korlátozását és igyekezett senkivel sem érintkezni, az apától mint háztartáson kívül élőtől is megpróbálta ezt kérni, miközben lelkiismeretfurdalása volt amiatt, hogy így megfosztja gyermekét az apával való személyes kapcsolattartástól.”

Forrás

A családi hangulatra, az együttlétek minőségére a megnövekedett feladatok is hatással voltak: a családi szerepek, a munka és a gyerekek otthoni oktatásával összefüggő teendők összehangolása sok esetben óriási **kihívás elé állította** a háztartásokat. Az otthoni

tanulással kapcsolatban kiemelendő, hogy az egyes háztartások között jelentős **különbségek** vannak a hozzáférhetőség terén, ami tovább fokozhatja a társadalmi egyenlőtlenségeket és a hátrányos helyzetű gyerekek lemaradását.

Családjukon kívül élő gyerekek

A KSH adatai szerint 2020-ban 22.934 gyerek és fiatal felnőtt élt gyermekvédelmi szakellátásban, akik közül 16.753-an nevelőszülői ellátásban részesültek, és minden 4. gyerek (28%) gyermekotthonban élt.⁶⁰ A jelentéseinkben már többször említett törvényi kötelezettségnek, miszerint 2016. december 31-ig minden családjából kiemelt 12 éven aluli gyereket nevelőszülőnél kellett volna elhelyezni, 2020 év végéig sem tudott Magyarország eleget tenni: még a 0–2 éves kor közötti szakellátásban élő 2590 gyerek közül is 316-an gyermekotthonban éltek.⁶¹

Jelen kézirat készítésekor a nevelőszülők számával, illetve a gyermekotthonok betöltetlen álláshelyeivel kapcsolatban nem rendelkezünk 2020-ra vonatkozó adatokkal. A 2019-es adatokból az látszik, hogy az előző évhez képest (5773 fő) csökkent a nevelőszülők száma: 2019-ben 5515 nevelőszülő látta el a feladatát. Aggasztó tendenciát jelez, hogy a nevelőszülők száma valamennyi korcsoport tekintetében csökkent, kizárólag a 60 év feletti nevelőszülők száma emelkedett. Talán ennél is nagyobb problémát vetít előre a gyermekotthonokban és a lakásotthonokban⁶² betöltetlenül maradt álláshelyek alakulása: 2019-ben a fenntartó által engedélyezett 3677 állásból 501 maradt betöltetlenül, ami jelentős növekedés 2018-hoz képest (356 üres álláshely).⁶³ Ez azt jelenti, hogy **egyre nagyobb teher nehezedik az intézmények dolgozóira**, ami fokozhatja a területen egyébként is jellemző magas fluktuációt. Mindez negatívan befolyásolja a családjukból kiemelt gyerekek ellátását és védelmét.

A koronavírus-járvány különösen nehezen érintette a családjukon kívül nevelkedő gyerekeket. Az EMMI **látogatási és intézményelhagyási tilalmat** rendelt el a gyermekvédelmi szakellátást nyújtó intézmények és a javítóintézetek vonatkozásában.⁶⁴

Az összezárttság, a külső programok hiánya, a hozzátartozókkal való kapcsolattartás lehetőségeinek drasztikus szűkülése komoly **pszichés terhet** jelentett a gyerekek és a közösségek számára. A digitális oktatás megvalósítása szintén nagy nehézséget jelentett az intézményekben – több gyermekotthon **nem rendelkezett elegendő számítógéppel**, a digitális oktatáshoz szükséges infrastruktúrával. A járványhelyzet felhívta a figyelmet a gyermekotthonokban elérhető tárgyi feltételek hiányosságaira, amely komolyan veszélyezteti a szakellátásban nevelkedő gyerekek iskolai sikerességét, és általában véve is nehezíti a hátrányos helyzetből fakadó akadályok leküzdését. A gyerekek otthoni oktatása ezen túlmenően is óriási kihívás elé állította az egyébként is túlterhelt szakembereket, hiszen a gyermekotthoni csoportokat alkotó gyerekeknek eltérő iskolai követelményeknek kell megfelelniük.

60. Az alapvető jogok biztosa egy gyermekotthonban történő **vizsgálat**a kapcsán ismét felhívta a figyelmet a gyerekek elsődlegesen anyagi okokból való kiemelésének és szakellátásba kerülésének problémájára, mely évek óta érdemi lépések nélkül maradt.

61. Adatok forrása: a KSH 1209 OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok helyzetéről)

62. Általános gyermekotthon és általános lakásotthon ellátási típus

63. Adatok forrása: a KSH 1208 OSAP sz. adatgyűjtés (Jelentés a gyermekotthonok, a nevelőszülői hálózatok és a külső férőhelyek helyzetéről)

64. Az ezzel kapcsolatos **észrevételeinket és kérdéseinket** mi is megküldtük a szaktárca részére.

Mivel számos gyermekotthon nem rendelkezett a digitális oktatáshoz szükséges infrastruktúrával, vállalati programok is segítettek az intézményeket: a Docler például új számítógépeket adományozott a Monori Gyermekotthonnak

Fotó: Béres Márton/
Népszava

Kép forrása

„A koronavírus miatti otthoni karantén mindenkit megvisel. Ugyanakkor a gyermekotthonban élők és ott dolgozók még fokozottabb érzelmi megterhelésnek vannak kitéve: a gyerekek nem találkozhatnak az osztálytársaikkal, barátaikkal, szüleikkel, nincs játszótér, nincs focipálya. A nevelőknek és gyermekfelügyelőnek pedig nem könnyű megértetni a helyzetet a gyerekekkel, lekötni őket, tanulni velük, úgy, hogy miközben az oktatás digitális formában zajlik, a 10-12 gyerekre az egyik fővárosi otthonban két számítógép jut.”

Forrás

2020-ban több ombudsmani jelentés⁶⁵ is foglalkozott a gyermekotthonokkal. Az alapvető jogok biztosa egy fővárosi gyermekotthonban folytatott **vizsgálata** során a következőképpen fogalmazott: „ismét hangsúlyoznom kell, hogy az a körülmény, amelyben a családjukból

kiemelt, az állami gondoskodásban lévő gyermekek olyan körülmények között kénytelenek élni, amelyek nem jobbak, adott esetben még rosszabbak is, mint azon körülmények, ahonnan kiemelték őket, szembe megy az Egyezményben vállalt kötelezettségekkel”.

65. Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-1394/2020. számú ügyben
Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-745/2020. számú ügyben
Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-1164/2020. számú ügyben

Egy 2016-ban készült **ombudsmani jelentés** több vizs-
szásságot talált egy kalocsai speciális gyermekotthon
működésében. A gyermekotthonnal kapcsolatban
2020-ban az intézmény volt növendékei súlyos állítá-
sokat **fogalmaztak meg** az általuk megtapasztalt bán-
talmazásokkal kapcsolatban, majd októberben az a hír
járt be a sajtót, hogy az intézmény lakóinak lelki gon-
dozást végző papnak korábban **molesztálási ügye**
volt, ami után az atyát lemondatták a katolikus egyház
általános helynöki tisztségéből.⁶⁶

2020-ban számos **változás** történt az **örökbefogadás**
terén (lásd A. fejezet: *Jogalkotás és intézkedések* és
C. fejezet: *A diszkrimináció tilalma*). Több intézkedés
célozza az örökbefogadás egyszerűbbé tételét. Öröm-
teli változás például az örökbefogadói díj bevezetése,
ami kedvezőbb helyzetbe hozza a nagyobb gyereket
örökbefogadókat. Üdvözlendő továbbá, hogy a „ba-
rátkozás” idejére 10 nap extra szabadság jár mindkét
szülőnek. Gyermekjogi szempontból azonban **több**
rendelkezés is aggályosnak tekinthető, így például
a 2003-ban bevezetett felkészítő tanfolyam kötelező

voltának eltörlése, valamint az egyedülállók örökbe-
fogadásának szigorítása azáltal, hogy a gyámhatóság
csak akkor állapíthatja meg az egyedül örökbe fogadni
szándékozó személy örökbefogadásra való alkalmassá-
gát, ha ahhoz a családpolitikáért felelős miniszter hoz-
zájárult. Ezek a változtatások nehezítik, hogy az örök-
befogadásra váró gyerekek felkészült, az adott gyerek
személyiségéhez, egyéni szükségleteihez igazodó, az
örökbefogadásra leginkább alkalmas szülőhöz kerülje-
nek. Az örökbefogadást érintő **változásokkal**, valamint
az egyedülállók örökbefogadásának **szigorításával**
kapcsolatban a Gyermekjogi Civil Koalíció részletes
állásfoglalást tett.

Az alapjogi biztos a szakellátásban nevelkedő testvérek
közös örökbefogadásával kapcsolatban **vizsgálat**ában
feltárta, hogy az akadályokkal, nehézségekkel és bi-
zonytalanságokkal terhelt. Az ombudsmani jelentés
kiemelte, hogy a gyakorlatot úgy kell alakítani, hogy
az a gyerek legjobb érdekét szolgálja: ha nincsen elhá-
ríthatatlan akadály, akkor a testvérek együttes örökbe-
fogadására kell törekedni.

66. Közérdekű adatigényléssel fordultunk az EMMI-hez azzal kapcsolatban, hogy az év során pontosan hány esetben érkezett jelzés a szakellátásban élő gyerekek bántalmazásáról, a bántalmazások típusáról és pontos számukról, azonban sajnálatos módon a szaktárca nem rendelkezik a tárgyre vonatkozó adatokkal.

FOGYATÉKOS- SÁGGAL ÉLŐ GYERMEKEK

„Tekintettel a fogyatékos gyermek sajátos szükségleteire, a segítség lehetőség szerint ingyenes, és úgy kell alakítani, hogy a fogyatékos gyermek valóban részesülhessen oktatásban, képzésben, egészségügyi ellátásban, gyógyító-nevelésben, munkára való felkészítésben és szabadidő-tevékenységben oly módon, hogy ezek biztosítsák személyisége lehető legteljesebb kibontakoztatását kulturális és szellemi területen egyaránt.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 23. cikkéből)

Az ENSZ Fogyatékoossággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága 2020-ban **jelentést** tett közzé, amelyben helyszíni vizsgálatai és interjúi alapján megállapította a fogyatékos emberek **folyamatos és rendszerszintű jogsértését**. A Bizottság kritikával illette a nagy létszámú intézmények kiváltási koncepcióját, kérte a Kormánytól, hogy vizsgálja felül a támogatott lakhatás és a közösségi alapú szolgáltatások fejlesztésével kapcsolatos koncepcióját, a rendelkezésre álló forrásokat pedig az önálló életvitelt elősegítő támogatási rendszerek kialakítására fordítsa. A Bizottság javasolta a Gyermekvédelmi törvény (Gyvt.)⁶⁷ azon rendelkezésének eltörlését, amely lehetővé teszi a családjukból kiemelt 12 éves aluli gyerekek esetében, hogy tartós betegség vagy súlyos fogyatékoosság miatt el lehet tekinteni a befogadószüllőnél történő elhelyezésétől, illetve egy önálló és számon kérhető kiváltási terv elkészítését sürgette

az intézményben élő fogyatékos gyerekek számára. A Bizottság továbbá azt tanácsolta a Kormánynak, hogy szüntesse meg a fogyatékoossággal élő gyerekek szegregált oktatását, és dolgozzon ki egy inkluzív oktatást megvalósító stratégiát az oktatás minden szintjére.

A Kormány intézkedéseivel kapcsolatban pozitív fejleményt jelent, hogy elkészült az Országos Fogyatékoosságügyi Program 2015–2025 végrehajtásának 2022-ig tartó **Intézkedési terve**. A program célja a fogyatékos emberek életkörülményeinek javítása a társadalmi befogadásuk és esélyegyenlőségük terén. Az aktuális Intézkedési terv 12 prioritást határoz meg, például egészségügy, komplex rehabilitáció, közlekedés. A korai fejlesztés, oktatás, képzés külön prioritásként jelenik meg.

67. 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

A kiváltási koncepcióban megfogalmazott célok ellenére még mindig léteznek nagy, fogyatékos emberek ellátását végző bentlakásos intézmények, ahol gyerekek

és felnőttek együtt kerülnek elhelyezésre. A KSH adatai alapján 2018-ban 777, 2019-ben 694 fogyatékossgal élő 0–17 éves gyerek élt ilyen⁶⁸ intézményben.⁶⁹

2018–2020 között a fogyatékossgal élő gyerekek esetében az intézményi elhelyezés kiváltásában nem történt jelentős elmozdulás

Fotó: Farkas Norbert/24.hu

Kép forrása

Az intézményi elhelyezés problémája kiemelten érinti a szakellátásban élő fogyatékos gyerekeket. A KSH adatai szerint a 2020. december 31-én szakellátásban élő 0–17 éves gyerekek 23%-a (4916 fő) volt sajátos nevelési igényű (SNI), ami egyezik az előző évek tendenciájával. Ezeknek a gyerekeknek közel 40%-a gyermekotthonban és 6%-uk az előbb említett ápolást, gondozást nyújtó intézményben került elhelyezésre. Ha az SNI gyerekek elhelyezését az egyéb pszichés fejlődési zavarral kü-

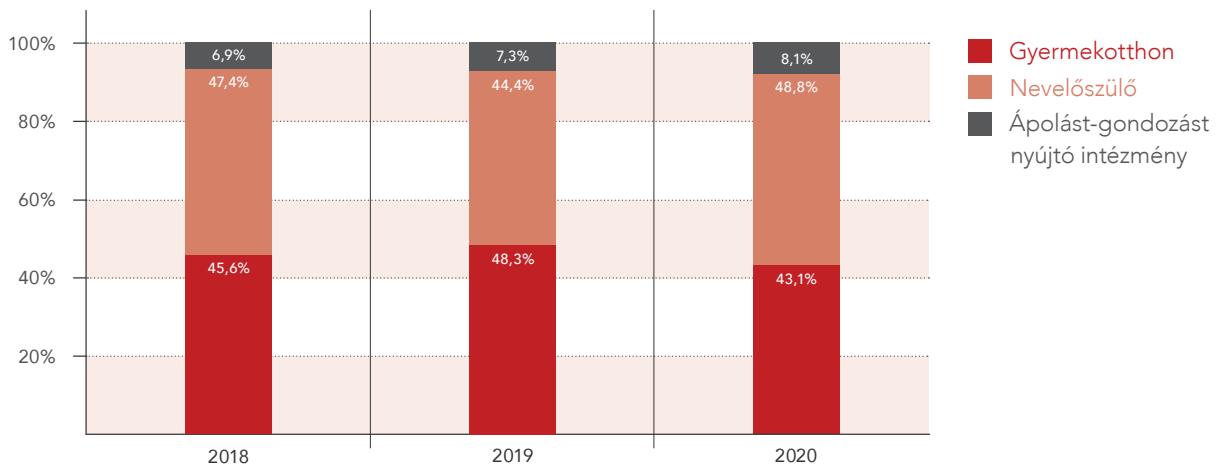
dő gyerekek adatai nélkül vizsgáljuk meg, azaz csak a fogyatékossgal élő gyerekek elhelyezését vesszük figyelembe, ez az adat még rosszabb arányokat mutat. A fogyatékossgal élő gyerekek kevesebb mint fele élt nevelőszülőnél (44,4%–48,4 %) az elmúlt években, míg ez az arány az összes szakellátásban lévő gyerek esetében 70% volt.⁷⁰ Az adatok alapján jól látszik, hogy az intézményi elhelyezés kiváltásában nem volt jelentős elmozdulás az utóbbi években.

68. Fogyatékos személyek gondozóháza, fogyatékos személyek otthona, fogyatékosok rehabilitációs intézménye, fogyatékos személyek rehabilitációs lakóotthona, fogyatékos személyek ápoló-gondozó lakóotthona

69. Adatok forrása: a KSH 1202 OSAP sz. adatgyűjtése (Kimutatás a tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények működési adatairól)

70. Adatok forrása: a KSH 1209 OSAP sz. adatgyűjtése (Jelentés a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok helyzetéről)

Szakellátásban lévő értelmi fogyatékos, mozgásszervi fogyatékos, érzékszervi fogyatékos, beszéd fogyatékos, autizmus spektrum-zavarral küzdő és halmozottan fogyatékos gyerekek elhelyezés szerinti megoszlása, 2018–2020 (%).
Adatok forrása: KSH 1209 OSAP sz. adatgyűjtés (Jelentés a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok helyzetéről)

Tavalyi jelentésünkben is említést tettünk már arról, hogy a 2020. január 1. óta hatályos Gyvt.-módosítás lehetővé teszi a szakellátásban élő kiskorúak támogatott lakhatásban történő elhelyezését. Bár a vonatkozó KSH-adatok még nem elérhetők a 2020-as évre, a korábbi adatokból látszik, hogy a Szociális törvény⁷¹ által biztosított lehetőség keretein belül nem volt jellemző a kiskorúak ellátása: 2018-ban 2, 2019-ben pedig 5 gyerek élt fogyatékos személyek részére létrehozott támogatott lakhatásban.⁷²

A KSH a **2019/2020-as tanév** vonatkozásában tett közzé részletes adatokat, amelyek szerint az általános iskolások és a középiskolások körében is emelkedett az SNI gyerekek száma a korábbi évekhez képest. Az adatok alapján megállapítható, hogy **az SNI diákok közel egyharmada kimaradt az integrált oktatásból**. A súlyos és halmozottan fogyatékos gyerekeket ellátó fejlesztő oktatás-nevelésben 2500 fő részesült. A **2020/2021-es tanév** vonatkozásában csak előzetes adatok állnak rendelkezésre. Ezek alapján a nevelési-oktatási intézményekben 93.736 SNI gyerek tanul, részletes bontás még nem elérhető. Fejlesztő oktatás-nevelésben ebben a tanévben is 2500-an részesülnek. Az adatok tehát megerősítik a Fogyatékos-sággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága által sürgetett inkluzív oktatás fejlesztésének szükségességét.

Az SNI gyerekek oktatásával kapcsolatban fontos változást jelent, hogy az új NAT bevezetésével a 2020/2021-es tanévtől felmenő rendszerben kell alkalmazni az SNI tanulók iskolai oktatásának irányelvét az őket nevelő-oktató iskolákban. Az **új SNI-irányelv** már nem külön jogszabályban, hanem külön tartalmi szabályzóként jelent meg. Pozitívumot jelent, hogy a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő (BTM) gyerekek vonatkozásában is megfogalmazásra került **szakmai ajánlás**.

A koronavírus-járvány miatt bevezetett távoktatás az egész oktatási rendszert kihívás elé állította, amely még érzékenyebben érintette a SNI gyerekeket. A Lépjünk, hogy Léphessenek! Közhasznú Egyesület egy **online kérdőív**vel mérte fel, hogy az SNI és a fogyatékos-sággal élő tanulók oktatáshoz való hozzáférése hogyan alakult ebben az időszakban. A kérdőívet kitöltő közel 800 szülő gyerekeinek **8,2%-a semmilyen távoktatásban (fejlesztőnevelésben) nem részesült**, további 15,1%-uk pedig csak hetente egyszer részesült valamilyen fejlesztésben. A válaszadók gyerekeinek 59%-a részesült minden nap fejlesztésben. A kérdőívet kitöltő szülők 59%-a adott 3-as vagy rosszabb értékelést a távoktatás megvalósulására.

71. 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról

72. Adatok forrása: a KSH 2257 OSAP sz. adatgyűjtése (A támogatott lakhatás adatai)

„Kb. 3-kor megebédelünk, utána kezdek csak foglalkozni vele, de akkorra már elég fáradt vagyok, igyekszem mindent alaposan megtanítani, de a mozgásfejlesztéses feladatai nagyrészt elmaradnak, nincs már erőm azzal is foglalkozni, pedig az lenne a legfontosabb. Valamint az iskolában a leghasznosabb gyakorlatihoz legalább két, de van hogy három ember közreműködése is kell. Kérdem én: hogyan lennének ezt képesek elvégezni?”

Forrás

Az EMMI a koronavírus-járvány szempontjából a fogyatékossgal élő embereket különösen veszélyeztetett csoportnak minősítette, és egy 9 pontból álló **Intézkedési tervet** adott ki, aminek végrehajtását az EMMI, a BM, az Innovációs és Technológiai Minisztérium (ITM) és a helyi önkormányzatok körébe utalta. Szakmai szervezetek azonban **felhívták a figyelmet**, hogy az Intézkedési terv megvalósítása sok ponton akadályba ütközik, illetve az állam nem biztosított rá plusz forrást.

Az autizmuspektrum-zavarral élők számára a vírushelyzet miatt szükséges **maszk viselése** jelentős nehézséget okoz. Az **Autisták Országos Szövetsége** már a vírus első hullámában kérte, hogy ezt a kötelezettséget töröljék el az autizmussal élők számára. Erre azonban csak 2020 novemberében, a második hullám során került sor, és a mentességet később az értelmi fogyatékossgal élőkre is kiterjesztettek.

ALAPVETŐ EGÉSZSÉG ÉS JÓLÉT

„Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermeknek a lehető legjobb egészségi állapothoz való jogát, valamint hogy orvosi ellátásban és gyógyító-nevelésben részesülhessen. Erőfeszítéseket tesznek annak biztosítására, hogy egyetlen gyermek se legyen megfosztva az ezeknek a szolgáltatásoknak az igénybevételére irányuló jogától.” (részlet az ENSZ Gyermejjogi egyezményének 24. cikkéből)

Egészség és egészségügyi ellátás

A tavalyi Gyermejjogi jelentés a koronavírus-járvány miatt kihirdetett egészségügyi veszélyhelyzet kezdetén készült el, így különösen kiemelt figyelem övezte az egészségügyi helyzet értékelését. A 2019-es adatok alapján a házi gyermekorvosok 40%-a nyugdíjas-korú (20%-uk 70 év feletti) volt. A Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő (NEAK) adatai szerint 2019-ben 110 gyermekorvosi szolgálat betöltetlen maradt, így 72.273 fő 18 éven aluli gyerek nem fért hozzá gyermekorvosi ellátáshoz.⁷³ Az idős házi gyermekorvosi állomány valószínűleg tovább nehezítette a gyerekek ellátáshoz való hozzáférését, hiszen az első hullám idején (2020 márciusában) az egészségügyi miniszter arra kérte az egészségügyi szolgáltatókat, hogy **mentsék fel a személyes betegellátás alól a 65 éven felüli orvosokat**. Ebben az időszakban ők csak

távkonzultációban dolgoztak. Az egészségügyi ellátások 2020. május 4-től kezdődően indultak újra. A járvány második hullámában bevezetett, köznevelési intézményekre vonatkozó **eljárásrend** tovább növelte a háziorvosok leterheltségét. Előírásra került, hogy az iskolákat csak egészséges, tüneteket nem mutató gyerekek látogathatják, és megbetegedést követően oda csak orvosi igazolással térhetnek vissza. Ez azt jelentette, hogy a szülők nem igazolhatták gyerekük párnapos, enyhe lefolyású betegségét, minden esetben háziorvoshoz kellett fordulniuk. A Házi Gyermekorvosok Egyesületének elnökének **nyilatkozata** szerint ez az őszi időszakban, amikor a gyerekek 70–80%-ánál jelentkeznek megfázásos tünetek, szinte kezelhetetlen helyzetet eredményezett a háziorvosi ellátásban.

73. Az idei jelentés elkészítéséhez is elküldtük adatkérésünket a NEAK részére februárban, azonban azok a kézirat május közepi lezárását követően érkeztek meg.

A koronavírus miatti korlátozások nemcsak az orvosi ellátáshoz való hozzáférést nehezítették, hanem más, egészségüggyel összefüggő gyakorlatok esetében is akadályozták a gyermekjogok érvényesülését. A közbeszédben, sajtóban megjelenő egyedi történetek a Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) jogsegélyszolgálatához érkező panaszokban is tükröződtek. Tájékoztatásuk szerint a hozzájuk érkező panaszok a szülőszobai jelenléttel kapcsolatos korlátozásokat,⁷⁴ a koronavírussal fertőzött anyák és újszülöttek elválasztását,⁷⁵ valamint a kórházi látogatások korlátozását⁷⁶ érintették. Ezek az esetek elsősorban a **szülők és gyerekek kapcsolattartáshoz való jogainak érvényesülését akadályozták**.

A koronavírus-járvány a védőnői ellátás gyakorlatára is hatással volt. A Nemzeti Népegészségügyi Központ (NNK) előírta a védőnő–gondozott találkozások számának minimalizálására való törekvést, és a szakma szabályainak figyelembevétele mellett a távkonzultáció előtérbe helyezését.⁷⁷ Ajánlása szerint fotók és videóok által nyomon követhető a csecsemők fejlődése. Ez a gyakorlat számos személyiségi jogi, gyermekjogi és adatvédelmi kockázatot rejt magában, amelyek minimalizálása érdekében a Hintalovon Alapítvány javaslatokat fogalmazott meg Magyar Védőnők Egyesülete számára.

2020 végén fogadták el az egészségügyi szolgálati jogviszonyról szóló törvényt.⁷⁸ Ennek egyik legfontosabb célja, hogy kivezesse a hálapénzt a magyar egészségügy rendszeréből. Ennek a gyermekjogokat is közvetetten érintő vonatkozása a **szülészorvos választása**, amely során a nők nem az ügyeletes orvosnál, hanem a terhesgondozást végző orvosuknál szülnek anyagi ellenszolgáltatás mellett. A hálapénzmentes egészségügy megvalósítása ezt a gyakorlatot is kivezeti a rendszerből, ezzel kapcsolatban pedig számos aggályt fogalmaztak meg a szülő nők. Ezt a lehetőséget egyfajta garanciának tekintették. A KSH Népeségtudományi Kutatóintézete által végzett Kohorsz'18 kutatás adatai alapján a várandós nők kétharmada fogadott orvossal akart szülni. Ugyanakkor egy 2016-os kutatás rámutatott, hogy a szülészeti beavatkozások – császármetszések, mesterséges szülésindítások – száma magasabb a fogadott orvossal szülők esetében. A „Szabad szülészorvos- és szülésznőválasztást, tiszta körülményeket az egészségügyben! Javítsanak az új eü. szabályokon!” című petíciót több mint 10 ezren írták alá, ezért a Kormány kilátásba helyezte a fogadott orvos kérdésének rendezését. Szakértők szerint azonban valódi megoldást egy magas színvonalú, kiszámítható szülészeti ellátás jelentene.

74. Sok intézmény megtiltotta, hogy a szülésen az apa vagy más választott kísérről jelen lehessen, pedig az elrendelt általános látogatási tilalom alól a szülések kivételt képeznek. Más esetekben az aranyóra sem maradhattak az újszülöttnel, vagy későbbi kapcsolattartásuk ütközött akadályokba.

75. Ugyan az anya és babája együttes elhelyezését előíró eljárásrend a járvány alatt érvényben maradt, előfordult, hogy a koronavírussal fertőzött szülő nők kisbabáit szülés után akkor is elválasztották anyjuktól, ha mindketten jó egészségi állapotban voltak. Nemcsak külön helyezték el őket, de a kapcsolattartás vagy az anyatejes táplálás semmilyen formáját nem engedélyezték számukra.

76. A látogatási korlátozások értelmében előfordulhatott, hogy a tartós kórházi ellátásra szoruló gyerekek csak napi 1 óra időtartamban és csak egyik szülőjükkel tarthattak kapcsolatot, mivel az ellátó nem tette lehetővé a hosszabb és a több főre kiterjedő kapcsolattartást. A jogsegélyszolgálathoz forduló szülők gyereke olyan kórházi osztályon tartózkodik, ahol az életüket megrövidítő betegségben szenvedő gyerekek vannak, így különösen fontos lenne számukra, hogy a kórházban is minél több időt tölthessenek családtagjaikkal.

77. 14776-20/2020/EÜIG számon megjelent, „a területi védőnői ellátás rendje a járvány elleni védekezés erősítése érdekében” tárgyú intézkedés

78. 2020. évi C. törvény

Átfogó **kutatás** készült a magyarországi gyerekek egészségi állapotában fennálló társadalmi különbségekről. A 2010-es évekről hozzáférhető adatbázisok alapján készült elemzés többek között kitért az újszülöttek és a csecsemők egészségére, a csecsemő- és gyermekhalálózásra, a várandós anyák egészségére, a tinédzserterhességekre, az iskoláskor alatti és az iskolába járó gyerekek egészségére. A kutatás rámutatott, hogy a szegény családokban élő gyerekek

szisztematikusan rosszabb állapotban vannak, mint a gazdag családokban élők. **A szegényebb gyerekek gyakran már a születésükkor hátrányba kerülnek:** kisebb súllyal születnek, és többen koraszülöttek közülük, ami fejlődésbeli lemaradást okozhat. Az adatok alapján későbbi életkorban is jelentős különbségek azonosíthatók: a szegény gyerekek fogai rosszabbak, ők maguk pedig gyakrabban betegek, emiatt kórházba is gyakrabban kerülnek.

„A gyermekegészség vizsgálatát több körülmény is indokolja. Először is: a csecsemő- és gyermekkori egészség fontos előrejelzője a felnőttkori egészségnek. A beteg gyerekek nagyobb valószínűséggel lesznek beteg felnőttek. Másodszor: a kisgyermekkori egyenlőtlenségek a társadalmi igazságosság szempontjából is komoly figyelmet érdemelnek. [...] Harmadszor: a gyermekkori egészség hatással van a felnőtt élet egészére, a munkaerőpiaci sikerességre, a társadalmi értékelésre.”

Forrás

A gyerekek egészséges fejlődése szempontjából különösen meghatározó a 0–6 éves kor közötti időszak. Az **UNICEF Magyarország** a Penny Market támo-

gatásával indított programja során korai fejlesztést végző civil szervezeteknek nyújtott anyagi segítséget.

A fiatalok egészségé

Még mindig **magas a tinédzserterhességek száma**. A KSH előző évi adatainak feldolgozása és nyilvánosságra hozatala jelen kézirat elkészülése után történik, emiatt a 2019-es adatokról tudunk beszámolni. Ezek alapján 2019-ben naponta 5 gyerek hozott világra gyereket, bár az élveszületések számával arányosan a 18 éven aluliak terhessége is csökkent: 2018-ban 1995 fő, míg 2019-ben 1820 fő 18 éven aluli lány szült, akik közül 58-an 14 évesek vagy fiatalabbak voltak.⁷⁹ Ugyanebben az évben 1000 fő 15 és 19 év közötti fiatalra 14,1 terhességmegszakítás jutott.⁸⁰

Ezek az adatok és az **UNICEF 2020-as kutatása** is arra hívja fel a figyelmet, hogy a szexuális nevelés és prevenció területén még vannak elmaradások. A 18 éven aluli gyerekeket nevelők közötti kutatásban a részt vevő felnőttek 69%-a szerint nem szereznek a gyerekek elegendő tudást az iskolában a biztonságos szexualitáshoz, míg 74%-uk a nemi betegségekről szóló tájékoztatást is kevesli.

79. Adatok forrása: a 2016. évi CLV. törvény 30. §-a alapján végzett „Élveszületési lap” című KSH-adatgyűjtés és a 28. §-a alapján az Elektronikus Anyakönyvi Rendszerből történő adatátvitel

80. KSH 22.1.1.14. Ezer megfelelő korú nőre jutó terhességmegszakítás

A Kormány fokozott figyelmet fordított a **családi élet-re nevelésre**: 2020-ban a NAT része is lett, amelyről külön képzést indított az egyetemen szexuális nevelésről alig tanuló tanárok számára. Nagyon fontos, hogy ez a hiány felismerésre került, és a pedagógusoknak lehetőségük nyílt pótolni ezt az elmaradást. Azonban több szexuális neveléssel foglalkozó szervezet **hiányolta** belőle az erőszak prevencióját, illetve a biztonságos és kiegyensúlyozott szexuális élet kialakítását segítő ismeretanyag átadását, valamint kifogásolta, hogy a nemi sztereotípiák megerősítése központi szerepben van, azonban a nemek közötti egyenlőtlenség kiegyensúlyozása kevésbé kerül előtérbe.

A magyar fiatalok átlagosan 13 évesen szívják el az első szál cigarettájukat, és próbálják ki az alkoholt, 14 évesen pedig a drogokat. Minden 4. fiú és minden 4. lány dohányzik rendszeresen – derül ki a 2020-ban megjelent **ESPAD-kutatás**ból. A kamaszok 38,9%-a mondta azt, hogy az előző hónap során valamilyen dohányterméket használt. A megkérdezett serdülők

92,4%-a vallotta be, hogy már fogyasztott alkoholt, és 65,5%-uk a kérdőív kitöltését megelőző 30 napban is ivott legalább egyszer alkoholt, felük pedig volt már részeg. A 9-10. évfolyamba járó fiatalok 17,1%-a használt valaha marihuánát, 8,7%-uk pedig vett már be altatót és nyugtatót orvosi javaslat nélkül. Minden 20. diák dizájnerdrogokat is kipróbált.

A járványhelyzet a gyerekek mentális egészségére is negatívan hatott. A szülők munkahelyének bizonytalanságai, az otthoni konfliktusok, a veszélyhelyzet, a szorongás, a barátoktól való elszigetelődés, a sport és a szórakozás hiánya, valamint a digitális oktatás olyan feszültségeket és kihívásokat jelentett a gyerekek számára, melyek negatívan befolyásolták a **mentális jóllétüket**. Kutatók felhívták a figyelmet arra, hogy ebben az időszakban nagyobb eséllyel alakulnak ki **függőségek**. A járvány alatt **jelentősen megnőtt** az alkohol fogyasztásának mértéke a magyar emberek körében. Ez a gyerekeket közvetve is érinti, hiszen a szemtanúik a szülők alkoholfogyasztásának.

„A mai gyerekek testi-lelki egészsége lesz tíz-húsz év múlva a felnőtt társadalom egészsége.”

Forrás

Bár égető szükség lenne a gyermekpszichiátriai és -addiktológiai ellátás megerősítésére, a szakemberek szerint komplett régiók vannak **ellátás nélkül**.⁸¹ A járványügyi veszélyhelyzetben ugyanakkor gyakoribbá

váltak az **online diagnosztikus és terápiás eljárások**, amelyek a szakemberek szerint valós alternatívák lehetnek az ellátóhálózat hiányosságaiból fakadó területi ellátási egyenetlenség mérséklésére.

81. Az előző évi jelentésben írtunk arról, hogy a NEAK adatközlése szerint a 2019-ben a gyermek- és ifjúságpszichiátriai ellátást végző intézmények országos száma drámaian csökkent. A járvány miatt megnövekedett pszichés terhek fokozott nyomás alá helyezték az amúgy is hiányos ellátást, azonban ennek mértékéről nem kaptunk friss adatokat.

Életszínvonal

„Az Egyezményben részes államok elismerik minden gyermeknek a szociális biztonsághoz (...) való jogát.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 26. cikkéből)

A Kormány kiemelt hangsúlyt fektetett a családok védelmére, melyet a közbeszédben is központi témává tett az elmúlt évekhez hasonlóan. Ahogy a jogalkotásról (A.) és a családi életéről (F.) szóló fejezet is kitért rá, a koronavírus elleni védekezés jegyében bővültek a családi akcióterv körében bevezetésre kerülő támogatások. Meghosszabbították a veszélyhelyzeti jogosultságot,⁸² bővült a lakásvásárlást támogató **cso**k, a szabad felhasználású, kamatmentes kölcsönt jelentő **babaváró támogatás**, az autóvásárlási támogatás, illetve bevezetésre került a **nagyszülői gyed**. A miniszterelnök által szeptemberben kinevezett új **családokért felelős tárca nélküli miniszter**⁸³ pedig **második családvédelmi akciótervet** is ígért.

A járványhelyzetben azonban ezek a támogatási formák sok esetben nehézkesen érvényesülnek. A nagyszülői gyed igénybevételéhez szükséges jogosultsági feltételeket⁸⁴ a Covid19-járvány miatti időskorúak védelme és közösségi távolságtartás jelentősen befolyásolta.

Ráadásul a többi támogatási forma sem jelent minden család számára segítséget. **Felhasználásuk és igény-**

bevehetőségük is számos feltételhez kötött (pl. tb-jogviszony, banki hitelbírálat stb.), így a Kormány ezekkel az intézkedésekkel a tehetősebb, saját erőből is jobban boldogulni képes társadalmi csoportokat **támogatja**, miközben a szegények támogatását évek óta befagyasztotta (pl. családi pótlék összege – lásd következő bekezdés). Egyes támogatási formák esetében az igénybe vevők köre is szűkre szabott. A babaváró támogatás esetén az **alapvető jogok biztos**a **is vizsgálta** az életkori és az első házassághoz kötődő feltételt, amelyekkel összefüggésben visszasságokat talált. Felkérte a családokért felelős tárca nélküli minisztert, hogy kezdeményezze az első házassághoz kötődő feltétel hatályon kívül helyezését, illetve a módosítást, hogy a felső életkori határ ne érvényesüljön abban az esetben, ha a várandósság már fennáll. Az első házasság feltétele 2020 folyamán hatályát veszítette, a felső életkor meghatározása azonban nem változott. Az **MNB** az igénybe vevők körében végzett kérdőíves felmérést, aminek eredményei megerősítik a támogatások szelektív jellegét: a babaváró támogatást igénybe vevők a teljes népességhez képest magasabb iskolai végzettségűek, magasabb jövedelemmel és több megtakarítással rendelkeznek.

82. 58/2020. (III. 23.) Korm. rendelet

83. 437/2020. (IX. 22.) Korm. rendelet

84. A gyermekgondozási díj (gyed) nagyszülői formájára azok a nagyszülők jogosultak, akik vállalják, hogy részt vesznek unokájuk gondozásában, nevelésében, mialatt a szülők dolgoznak, és természetesen ehhez a szülők is előzetesen hozzájárulnak. A koronavírusal szembeni járványügyi óvintézkedéseknek köszönhetően azonban a gyerekek nagyszülőkkel való kapcsolattartása vagy gondozása akadályokba ütközött, így a nagyszülői gyed intézménye a veszélyhelyzet ideje alatt részben kiüresedett.

Ezzel szemben az univerzális támogatást jelentő **családi pótlék összege már 12 éve nem emelkedett**. Bár október 1-től egy jogszabályi rendelkezésnek⁸⁵ köszönhetően **egyszerűsödött** az igénylők számára a magasabb összegű családi pótlékra való jogosultságot alátámasztó igazolás kiadására vonatkozó ügymenet, a koronavírus-járvány még inkább ráirányította a figyelmet a szakemberek által már régóta hangoztatott emelés szükségességére. A járvány kö-

vetkeztében sokan elveszítették a munkájukat, amit a **munkanélküliségi ráta emelkedése** is jelzett, továbbá a digitális oktatással, otthoni munkavégzéssel összefüggésben **növekedtek a családok terhei** is. A családi pótlék megemelésének érdekében az Esély Labor Egyesület és a Méltó Megélhetés Munkacsoport egy **online petíciót** is kezdeményezett. Egy közvélemény-kutatás eredményei alapján pedig a magyar emberek többsége is **egyértéktett** ezzel.

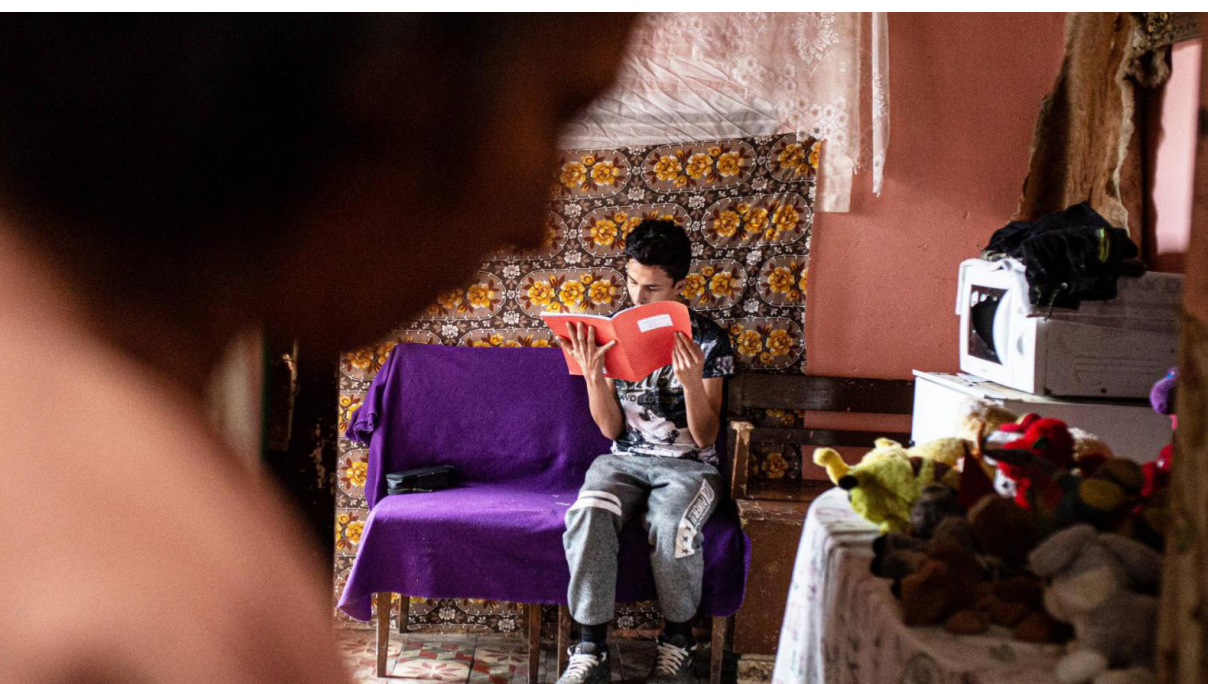
„A legszegényebb gyerekek most olyan körülmények közé kerültek, ahol egy zsúfolt, rosszul fűtött lakásban nem csupán az eszköz hiányzik a digitális oktatásban való részvételhez, hanem a hely is, ahol a feladatokat megcsinálhatják. Sokak számára nem is az oktatásból való kiesés a legnagyobb baj, hanem az, hogy nem tudnak rendesen enni. [...] A családokra hatalmas teher és felelősség hárul amiatt, hogy a gyerekek ezt az időszakot átvészeljék súlyosabb következmények nélkül. A gyerekeket felügyelni, etetni és oktatni kell.”

Forrás

85. 32/2020. (IX. 9.) EMMI rendelet

A TÁRKI által kiadott Társadalmi Riport 2020 a kiadványban megjelent gyermekszegénységet vizsgáló tanulmány⁸⁶ szerint a gazdasági válságot követő időszakban az európai gyerekek súlyos anyagi deprivációs rátája javult, azonban a relatív jövedelmi szegénységben élő gyerekek aránya nőtt – azaz bár a gyerekek életkörülményei összességében jobbak lettek, az egyenlőtlenségek folyamatosan növekedtek. A koronavírus-járvány hatásai a leszakadó, mélyszegénységben élő családok számára jelentős terhet jelentettek. Bár részletes kutatások és hatáselemzések még nem készültek, főleg terepi beszámolókon alapuló gyors elemzésekből képet kaphatunk arról, hogy érintette a járvány a legszegényebb embereket.⁸⁷ A munkanél-

külség esetükben gyakran mindennapos tapasztalat volt, a Covid19-járvány miatt bevezetett korlátozások pedig tovább szűkítették munkalehetőségeiket. A karanténidőszakban a távoktatásra való átállással kapcsolatban nem csak a digitális eszközök hiánya okozott problémát: sok háztartásban áram sem volt, és az intézményi étkezés kiesésével a mindennapi élelemhez való hozzájutás is gondot okozott. Ezek is arra hívják fel a figyelmet, hogy az állami támogatások elmaradása még inkább súlyosbítja a válsághelyzetben egyre tovább növekvő egyenlőtlenségeket. A terepi beszámolók szerint a civil szervezetek gyors helyzetfelismerése és munkája (pl. adománygyűjtések) tudta némileg enyhíteni a helyzetet.

A távoktatás ideje alatt nem csak a digitális eszközök hiánya jelentett problémát: sok háztartásban áram sem volt, és az intézményi étkezés kiesésével a megfelelő napi élelemhez való hozzájutás is gondot okozott

Kép forrása

86. Gábos András–Kopasz Marianna–Donika Limani: **Európai gyermekszegénység: a szülői háttér és a családpolitika szerepe a gazdasági válságot követő időszakban.** In: *Társadalmi Riport 2020.* Szerk.: Kolosi Tamás–Szelényi Iván–Tóth István György. Budapest, 2020.

87. Czibere Ibolya: A szegényellátások „megingásáról” a vidéki terekben. In: Kovács Éva–Takács Judit: **Látjuk-e, mi jön?** socio.hu, 2020/2, 111–113.; Farkas Zsombor–Farkas Zsuzsanna: *Mellékhatások – Néhány kidolgozatlan gondolat szegényekről, szegregátumban élőkéről és felelősségekről a járvány idején.* In: Uo. 119–120.

OKTATÁS, SZABADIDŐ, KULTÚRA

„Az Egyezményben részes államok megegyeznek abban, hogy a gyermek oktatásának a következő célokra kell irányulnia: (...) elő kell segíteni a gyermek személyiségének kibontakozását, valamint szellemi és fizikai tehetségének és képességeinek a lehetőségek legtágabb határáig való kifejlesztését (...)”
(részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 29. cikkéből)

Oktatás, beleértve a kisgyermek- kori nevelést és gondozást

Januárban az emberi erőforrások minisztere **bejelentette**, hogy elkészült az új NAT⁸⁸ azzal a kiemelt céllal, hogy minden magyar gyereknek lakóhelytől, társadalmi és szociális helyzetétől függetlenül biztosítsa ugyanazokat a lehetőségeket. Az új **NAT** számos **bírálat**ot kapott, többek között a tananyagok növekedése, az ideológiai szempontok érvényesítése vagy a tanszabadságot korlátozó jellege miatt. **Diákok** és **egyetemi tanárok** mellett **pedagógusok** és **írók** tiltakoztak többek között az irodalom- és a történelemoktatás új keretrendszere **ellen**, de számos **kifogás** érte az új NAT előírásainak megfelelő állami tankönyveket is. Az ADOM Diákmozgalom is

tüntetést szervezett az új NAT bevezetése ellen egy 21. századi, diákközpontú, esélyteremtő oktatási rendszerért, azonban a koronavírus miatt ez a tüntetés elmaradt. Szakmai szervezetek **nyílt levélben** fordultak⁸⁹ az illetékesekhez annak érdekében, hogy függesszék fel a NAT 2020. szeptember 1-re tervezett bevezetését, mivel a járványhelyzetben megvalósuló oktatás alkalmatlan az új NAT-ban foglalt megnövelt tananyag elsajátítására. A tiltakozások ellenére 2020. szeptember 1-jével **életbe lépett** az új NAT – ennek megfelelően módosultak az óraszámok és több tantárgy felépítése is, mely változások az 1., az 5. és a 9. osztályosokat érintették.

88. 5/2020. (I. 31.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról

89. A Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete, a Pedagógusok Szakszervezete és a Civil Közoktatási Platform nyílt leveléhez később civil szervezetek és további szakszervezetek is csatlakoztak.

„Mit gondolunk az új NAT-ról?”

Gyerekellenes, ...

- mert bár csökkenti az óraszámokat, de tovább növeli a tananyagot,
- mert nem vesz tudomást a megváltozott olvasási szokásokról, a diákok érdeklődéséről, a megváltozott világról,
- mert lexikális ismeretek sokaságát írja elő kompetenciafejlesztés helyett,
- mert nem vesz tudomást a munkaerőpiaci elvárásokról,
- mert nem vesz tudomást a különböző iskolatípusok sajátosságairól, az ott tanulók igényeiről, lehetetlenné teszi a differenciálást, tehetséggondozást és felzárkóztatást,
- mert elfogadhatatlan, hogy a diákok saját koruk és problémáik megjelenítésére nem látnak példát, nem találkoznak kortárs szövegekkel, hiszen ezek teljesen hiányoznak a NAT-ból.

Ezzel elidegenítjük őket az olvasástól, az irodalom világától.”

Forrás

A koronavírus-járvány terjedésének megakadályozása érdekében a kormány **rendkívüli egészségvédelmi intézkedéseket** vezetett be, és március 14-én⁹⁰ döntés született a közoktatás ideiglenes **átszervezéséről** és az oktatás digitális munkarendben való folytatásáról.⁹¹ Egyetlen hétvége állt a pedagógusok, szülők és gyerekek rendelkezésére, hogy megoldást találjanak a tantermen kívüli oktatás akut kihívásaira. Az

Oktatási Hivatal (OH) weboldalán megjelentek pedagógusok munkáját **segítő anyagok**, azonban sok kérdés maradt nyitva. Többek között bizonytalanság volt a megfelelő online platformok kiválasztásában, a hiányzás jogkövetkezményeiben és a **beszámoltatás lehetséges módjaival** kapcsolatban, azonban az egyik legnagyobb probléma mégis az volt: sok gyerekekhez **el sem jutott** a digitális oktatás.

90. 1102/2020. (III. 14.) Korm. határozat a koronavírus miatt a köznevelési és szakképzési intézményekben új munkarend bevezetéséről

91. A járványügyi egészségvédelmi intézkedések úgy rendelkeztek, hogy a tanév végéig, június 15-ig érvényben maradt a tantermen kívüli, digitális munkarend az iskolákban.

Távoktatás az egri Eszterházy Károly Egyetem Gyakorló Általános, Közép-, Alapfokú Művészeti Iskola és Pedagógiai Intézetében

Fotó: Komka Péter/MTI

A KRTK-KTI⁹² áprilisban közzétett **becslése** szerint az általános iskolában közel minden 5. diák nem vagy csak erősen korlátozottan fért hozzá az online oktatáshoz. Közöttük sokaknak már eddig is nehézséget okozott az iskolai követelmények teljesítése – az online oktatásból való részleges vagy teljes kimaradásuk várhatóan növeli ezeket a problémákat.⁹³

A diákok véleményét felmérő kutatások szerint a diákok vegyes tapasztalatokat szereztek a digitális oktatásról. Több pozitívumot is találtak benne (**hatékonyabban** tudtak tanulni, javult az **informatikai tudásuk, jól alkalmazkodtak** az új helyzethez a tanárok), ugyanakkor **kiemelték**, hogy a digitális oktatás közel sem egyenlő a tantermen kívüli oktatással. Nehézséget okozott számukra a tananyag és a kiadott feladatok mennyisége, a betarthatatlan határidők, a rengeteg különböző platform párhuzamos használata. **3-ból 2 gyerek szerint** romlott az oktatás minősége, az iskola kevésbé tisztelte a szabadidejét, valamint nehezebben volt követhető, hogy miből mi a feladat.

Ezek a kutatások a **hozzáférés egyenlőtlenségei**re is rávilágítottak. Az ADOM Mozgalom **felmérése** szerint sok családban nem volt elegendő technikai eszköz ahhoz, hogy minden diák egyszerre tudjon részt venni online órán. A diákok közel egyötödét **nem érték el** az online oktatás során a tanárok, például internetkapcsolat vagy digitális eszközök hiánya miatt, ez pedig a hátrányos helyzetű diákok további lemorzsolódását erősítette.

A lemorzsolódásra hívta fel a figyelmet az a pedagógusok közötti **felmérés**⁹⁴ is, amely szerint míg a jó szociális helyzetű gyerekekkel jellemezhető iskolákban a diákok átlagosan 84%-a vett részt a digitális oktatásban, ez az arány már csak két harmad volt azokban az osztályokban, ahol magas a halmozottan hátrányos helyzetű diákok aránya, aminek elsődleges oka a megfelelő eszköz (számítógép, laptop) hiánya vagy szűkössége (az egész háztartásban egy gép van, amin az összes gyerek és esetleg a szülők is osztoznak).

92. Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaságtudományi Intézete

93. Külön kérdésként jelent meg a digitális munkarendben történő tantermen kívüli oktatás kapcsán a „hiányzás” fogalma, azaz annak jogkövetkezményei, ha a diák nem tudott bekapcsolódni a digitális oktatásba, és emiatt felmerült a család irányába akár a családi pótlék megvonása is.

94. A kutatás a Rosa Parks Alapítvány, a Motiváció Egyesület és a Partners Hungary Alapítvány együttműködéseként jött létre.

A veszélyhelyzet miatt 2020-ban kizárólag írásban, a járványügyi szabályokat betartva érettségiztek a diákok

Fotó: Szigetváry Zsolt/MTI

Nem voltak egyszerű helyzetben azok a fiatalok, akik érettségi vizsgát tettek a tavaszi időszakban. Sok **bizonytalanság** volt akörül, hogy hogyan tartható meg biztonságosan az érettségi vizsga. Az áprilisi kormányrendelet⁹⁵ értelmében kizárólag írásban kellett vizsgáznuk a diákoknak.

Annak érdekében, hogy az iskolák a 2020/2021-es tanévet a járványhelyzetre **felkészülten kezdhessék** meg,⁹⁶ az EMMI a NNK-val együtt kidolgozott egy **Intézkedési tervet**.⁹⁷ Ennek tartalma az egészségvédelmi szabályoknak megfelelően többször változott, mely mindig elérhető volt az OH weboldalán. A koronavírus első hullámában a fenntartók felmérték,

hogy mely tanulók esetében jelenthet problémát a (tantermen kívüli oktatáshoz) megfelelő otthoni infrastruktúra hiánya. Az EMMI tájékoztatása⁹⁸ szerint a fenntartók 8 ezer eszközt juttattak el rászoruló családoknak, és a Klebelsberg Központ további 18 ezer digitális eszközt szerzett be az elmúlt fél év során.

A járványügyi intézkedésektől függetlenül a 2020/2021-es tanévben először részesült minden közoktatásban tanuló diák ingyenes tankönyvellátásban,⁹⁹ és a Köznevelési törvény módosítása¹⁰⁰ értelmében az **ingyenes alapfokú és középfokú oktatáshoz való jogot** kiterjesztetten, minden tanuló számára biztosítani kell.

95. 167/2021. (IV. 9.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet során az érettségi vizsgák 2021. május–júniusi vizsgaidőszakban történő megszervezéséről, valamint egyes köznevelést érintő eltérő szabályokról

96. EMMI (2021.03.11.). Közérdekű adatigénylés útján kapott információ

97. 2020/2021. tanévben a köznevelési intézményekben a járványügyi készenlét idején alkalmazandó eljárásrendről szóló intézkedési terv

98. EMMI (2021.03.11.). Közérdekű adatigénylés útján kapott információ

99. 1092/2019. (III. 8.) Korm. határozat a térítésmentes tankönyvellátásnak a köznevelés nappali rendszerű iskolai oktatás 10–16. évfolyamaira történő kiterjesztéséről

100. 2020. évi LXXXVII. törvény

A tantermen kívüli oktatásról kérdeztük az EMMI-t, aki megkeresésünkre¹⁰¹ elmondta, hogy a Kormány az elmúlt években számos intézkedést tett a digitális pedagógiai módszerek széles körű terjesztésére és az ehhez szükséges infrastrukturális feltételrendszer megteremtéséért. Tájékoztatásuk szerint jelenleg 350 ezer darab személyes használatra alkalmas digitális eszköz érhető el a köznevelési intézményekben. A tantermen kívüli, digitális munkarend támogatása céljából a Nemzeti Köznevelési Portálon 2020 tavaszán elérhetővé váltak olyan okostankönyvek, amelyek segítették a gyerekek tanulását.

Az AJBH jelentései felhívták a figyelmet a fogyatékossgal élő és a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő tanulók jogainak sérülésére. Két olyan jelentés is született, amely az ép értelmű **autizmuspektrum-zavarral élő** tanuló esetében állapította meg, hogy az érintettek nem jutottak hozzá a szakértői véleményben foglalt bánásmódhoz, illetve oktatáshoz. Egy **intézményi vizsgálat** pedig rávilágított arra az általános tendenciára, hogy a gyermek otthonban nevelkedő gyerekek tanulmányaikban jelentős, akár több tanévnnyi lemaradással is küzdenek.

Bár a koronavírus-járvány kapcsán legtöbbször az iskoláskorú gyerekek kihívásairól szóltak a hírek, **a bölcsődés- és óvodáskorú gyerekeket is súlyosan érintette a pandémia. Tavasszal** az önkormányzatok polgármesterei dönthettek¹⁰² a bölcsődei és az óvodai ellátást végző intézményekben a szünet elrendeléséről. Sok családban, ahol a szülőknek nem volt lehetőségük otthoni munkavégzésre, nem tud-

ták megoldani a gyerekek napközbeni ellátását, ezért április végén rendeletben¹⁰³ szabályozták a kisgyerekek bölcsődei és óvodai ügyeletét. Májusban az intézmények újranyitottak.¹⁰⁴ Az **NNK weboldalán** is olvasható volt, hogy az óvodák, bölcsődék üzemeltetői a járványügyi kockázatokra hivatkozással túlzó, a gyerekek számára indokolatlan megterhelést jelentő szabályokat vezettek be (pl. kötelező maszkhasználat, beltéri játékok használatának tilalma, otthonról hozott alvókák bevitelének tiltása). Felhívták a figyelmet arra, hogy a járványidőszak a gyerekek számára is szorongáskeltő helyzetet teremtett, hiszen jelentősen megváltozott körülöttük a világ, ezért különösen fontos volt, hogy a megszokott környezetükbe (bölcsőde, óvoda) való visszatérésükkor a támogató közegbe érkezhessenek.

Novemberben megjelent az Európai Bizottság¹⁰⁵ által készített **2020-as Oktatási és Képzési Figyelő**, amely **megállapította**, hogy a magyar 15 évesek alapkészségeinek átlagos szintje jelentősen elmarad az uniós átlagtól, és 2009 óta romlott. Az uniós jelentés hangsúlyozza, hogy a magyar oktatásra háruló egyre nagyobb kihívás lesz a tanárhiány. Pozitívként említi, hogy az EU országai között nálunk a legmagasabb a kisgyermekkori nevelésben részt vevő gyerekek aránya (95,7%). A magas óvodai részvételt a **KSH elemzése** is igazolja, ami megállapítja, hogy a 3–6 éves korosztályon belüli óvodások aránya 1980 óta 22 százalékponttal emelkedett. Ebben jelentős szerepet játszik az 5, majd a 3 éves gyerekek legalább napi 4 órában kötelező óvodai nevelésének a bevezetése.

101. EMMI (2021.03.11.). Közérdekű adatigénylés útján kapott információ

102. 45/2020. (III. 14.) Korm. rendelet az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről

103. 152/2020. (IV. 27.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet során a gyermekek napközbeni felügyeletével kapcsolatos intézkedésekről

104. 215/2020. (V. 20.) Korm. rendelet az óvodák és bölcsődék újranyitásáról, valamint a nyári táborok megszervezéséről

105. Az Európai Bizottság Oktatásügyi, Ifjúságpolitikai, Sportügyi és Kulturális Főigazgatósága

Pihenés, szabadidő, rekreációs, kulturális és művészeti tevékenységek

„A gyermeknek joga van a pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez, a korának megfelelő játékhoz és szórakoztató tevékenységekhez, ahhoz, hogy szabadon részt vehessen a kulturális és művészeti életben.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 31. cikkéből)

Korábbi jelentéseinkben rendszeresen felhívtuk a figyelmet a diákok túlterheltségére, a pihenés és a szabadidő hiányára. A szabadidő fogalmát azonban sok szempontból átírta a járvány és a tantermen kívüli oktatás: a korlátozások¹⁰⁶ miatt a szabadidős tevékenységek lehetősége is csökkent. A tanév nagy részében a diákok nemcsak online tanultak, hanem a társas kapcsolataikat is online tartották a járványügyi intézkedések miatt. Az **InternetMost** kutatásban

részt vevő gyerekek kétharmada érezte úgy, hogy az iskola **kevésbé tisztelte** a szabadidejét (63,9%), és visszajelzéseikben megfogalmazták, hogy a szabadidő és az iskolaidő elmosódása nehézséget jelentett számukra. Ezt támasztja alá az ADOM Mozgalom **felmérése** is, amelyben a diákok a tanulói idő és a szabadidő egyértelmű elhatárolását hiányolták – előfordult, hogy a tanítási idő után vagy hétvégén kaptak értesítést egy sürgős házi feladatról.

„Sajnos azt veszem észre, hogy néhány tanár nem igazán tiszteli a szabadidőnket. Az, hogy vagyunk, nem jelenti azt, hogy minden percet a tanulásra tudunk szánni. Ugyanúgy gyerekek vagyunk, sokunknak más feladata is van itthon (például segíteni a szüleinknek), és szükségünk van egy kis szabadidőre is, amit játékra, pihenésre fordíthatnánk.”

Forrás

Mivel ez az időszak a gyerekeket is igénybe vette mentálisan és érzelmiileg is, ezért a szabadidő és a pihenés ideje felértékelődött – azonban a járványügyi

intézkedések korlátozták a személyes találkozást és a szabadidős tevékenységek nagy részét.

106. 71/2020. (III. 27.) Korm. rendelet, 484/2020. (XI. 10.) Korm. rendelet

KÜLÖNLEGES VÉDELMI INTÉZKEDÉSEK

Menedékkérő, menekült és migráns gyermekek

„Az Egyezményben részes államok megteszik a megfelelő intézkedéseket, hogy az a gyermek, aki akár egymagában, akár apjával és anyjával vagy bármely más személlyel együtt az erre vonatkozó nemzetközi vagy hazai szabályok és eljárások értelmében menekült helyzetének elismerését kéri vagy menekültnek tekintendő, megkapja az Egyezményben és más emberi jogokkal kapcsolatos vagy humanitárius jellegű egyéb nemzetközi okmányokban, amelyekben az említett államok részesek, elismert jogok élvezetéhez szükséges védelmet és humanitárius támogatást.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 22. cikkéből)

A korábbi évek romló tendenciáját követve, a menedékkérő gyerekek jogai 2020-ban tovább szűkültek. Az év elején még működő tompai és rösztkei tranzitónában közel 300 embert tartottak fogva, közel felük gyerek volt. Menedékkérelmet fő szabály szerint szintén csak itt lehetett benyújtani, azonban a belépések számának erős kontrollja után márciusban a kormány a koronavírusra hivatkozva **felfüggesztette** a kérelmezők beengedését a tranzitónákba. Ezzel gyakorlatilag teljesen ellehetetlenült a menedékkérelmezés joga Magyarországon.

2020-ban is folyamatosan **„tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet”** volt Magyarországon, aminek hatálya alatt a Gyvt.-t nem lehet alkalmazni a 14–18 év közötti kísérő nélküli kiskorúakra.

Az Európai Unió Bírósága májusban, egy szegedi bíró által kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárás végén **kimondta**: a tranzitónák az uniós jog szerint fogvatartási helyek, ahol jogellenesen fosztanak meg menedékkérőket a szabadságuktól. Egy héttel az ítélet kihirdetését követően a Kormány **megszüntette** a tranzitónákat, és befogadóállomásokon helyezte el a korábban fogva tartott menedékkérőket.

„[H]a a tranzitónában az elhelyezés őrizetnek számít, akkor az uniós és a magyar jog szerint arról a hatóság írásos, bíróság előtt támadható döntést kell, hogy hozzon. Ráadásul pusztán a menekültügyi eljárás lefolytatása céljából sem a tranzitónában, sem más típusú őrizetben nem lehet elhelyezni menedékkérőket. Ugyanígy tilos az automatikus és pontos időkorlátot és bírósági engedélyt nélkülöző fogvatartás is. Sérülékeny menedékkérők (köztük gyerekek, várandós anyák, kínzásáldozatok) végképp nem kerülhetnek automatikusan őrizetbe.”

Forrás

A tranzitónák felszámolását követően **új menedékjogi szabályok** léptek életbe, melyek a mai napig hatályosak. A veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról szóló törvény¹⁰⁷ javarészt felfüggesztette a menedékjogi törvény alkalmazását, és – pár, elhanyagolható kivételtől eltekintve – **megszüntette a menedékkérelmezés jogát** Magyarországon. A bevezetett új szabályozás szerint az kérhet menedéket, aki a kijevi vagy a belgrádi nagykövetségen „menedékjogi kérelem benyújtására irányuló szándéknyilatkozatot” tesz, melyet az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (OIF) hagy jóvá. A Helsinki Bizottság szerint az eljárás átláthatatlan, amivel a jogalkotó súlyosan **sérti az uniós jogot**, amely egyértelművé teszi, hogy a tagállamok területén és a határon is biztosítani kell a hozzáférést a tisztességes menedékjogi eljáráshoz. Tájékoztatásuk szerint az új – elvileg átmeneti – rendszer bevezetése óta mindösszesen pár család léphetett be Magyarországra menedéket kérni. A Magyar Helsinki Bizottság információi szerint a Belgrádban szándéknyilatkozatot benyújtani vágyók között számos kísérő nélküli kiskorú is volt, ugyanakkor az eddigi beengedés tapasztalatai azt mutatják, hogy ők egyáltalán nem élveztek prioritást.

Mindezzel párhuzamosan a rendőrség továbbra is a határkerítés szerbiai oldalára kényszerített minden külföldit, aki szabálytalanul lépte át a határt, függetlenül attól, hogy gyerek vagy felnőtt, és hogy kért-e volna menedéket. Ezek a visszakényszerítések sokszor

erőszakosak, ennek pedig **gyerekek** is áldozatai voltak. 2016 óta közel 70 ezer visszakényszerítés történt, a számuk pedig továbbra is emelkedik. Az Európai Unió Bírósága ezt a gyakorlatot 2020 decemberében egy kötelezettségszegési eljárás végén hozott **ítélet**ében az uniós joggal ellentétesnek nyilvánította, a magyar jogalkotó azonban nem tett semmit a visszakényszerítések megszüntetése érdekében.

A menedékkérő gyerekek tehát továbbra is súlyos és rendszerszintű jogsértés áldozatai voltak. Magyarország nem garantálta számukra a tisztességes menedékjogi eljáráshoz való jogot, és közvetlenül sértette a testi, lelki és érzelmi biztonsághoz való jogukat. A bevezetett jogszabályváltozások sértik az uniós menedékjogot, amelynek egyik alapelve a gyerek legjobb érdekének tiszteletben tartása és érvényre juttatása. A magyar menekültügy súlyos problémáinak orvoslására a Gyermekjogi Bizottság is **felhívta** a jogalkotók figyelmét.

A korábban menekültként vagy oltalmazottként elismert kísérő nélküli kiskorúak túlnyomórészt továbbra is a fóti Károlyi István Gyermekközpontban élhetnek, azonban a Gyermekközpont évek óta tervezett bezárása és az ezzel kapcsolatos érdemi egyeztetés hiánya súlyos bizonytalanságban tartja őket és nevelőiket. Továbbra is rendszerszintű probléma az oktatáshoz való hozzáférés, különösen a fiatalabb gyerekek esetében.

107. A veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről szóló 2020. évi LVIII. törvény

A menedékkérő és menekült gyerekekkel foglalkozó szakemberek közötti együttműködés 2020-ban is tovább működött, ebben azonban sem az EMMI, sem a BM irányítása vagy felügyelete alatt álló egyetlen

főigazgatóság nem vett részt. A menedékkérő és menekült, oltalmazott gyerekek pszichoszociális ellátását nagyrészt civil és egyházi szervezetek végezték.

Gyermekekre vonatkozó igazságszolgáltatás

„Az Egyezményben részes államok elismerik a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermeknek olyan bánásmódhoz való jogát, amely előmozdítja a személyiség méltósága és értéke iránti érzékének fejlesztését, erősíti a mások emberi jogai és alapvető szabadságai iránti tiszteletét, és amely figyelembe veszi korát, valamint a társadalomba való beilleszkedése és abban építő jellegű részvétele elősegítésének szükségességét.” (részlet az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 40. cikkéből)

A bűncselekményt elkövető gyerekek számáról 2018 óta nem áll rendelkezésre pontos adat az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztikai Rendszerben (ENyÜBS), mert az új Büntetőeljárás törvény bevezetésével megváltozott az adatgyűjtés módja, és a statisztikában az elkövetések számát tartják nyilván.¹⁰⁸ 2018-at megelőzően a regisztrált elkövetők száma 2013 óta folyamatosan csökkenő tendenciát mutatott a fiatalkorúak esetében.

Az OBH adatszolgáltatása szerint az elmúlt években **a jogerősen elítéltek száma is folyamatos csökkenést mutat**. Ez akár utalhat a regisztrált elkövetők számának további csökkenésére is, de nagyon fontos megjegyezni, hogy sok fiatalos vádlott ügye nem jut el bírósági szakaszba, (pl. feltételes ügyészi felfüggesztést, korábban vádemelés-elhalasztást alkalmaznak), illetve az eljárások akár éveken át is tarthatnak.

Jogerős határozattal befejezett ügyek száma 12–17 éves vádlottak esetén. Adatok forrása: OBH-adatszolgáltatás (*nem lezárt statisztikai adatbázis)

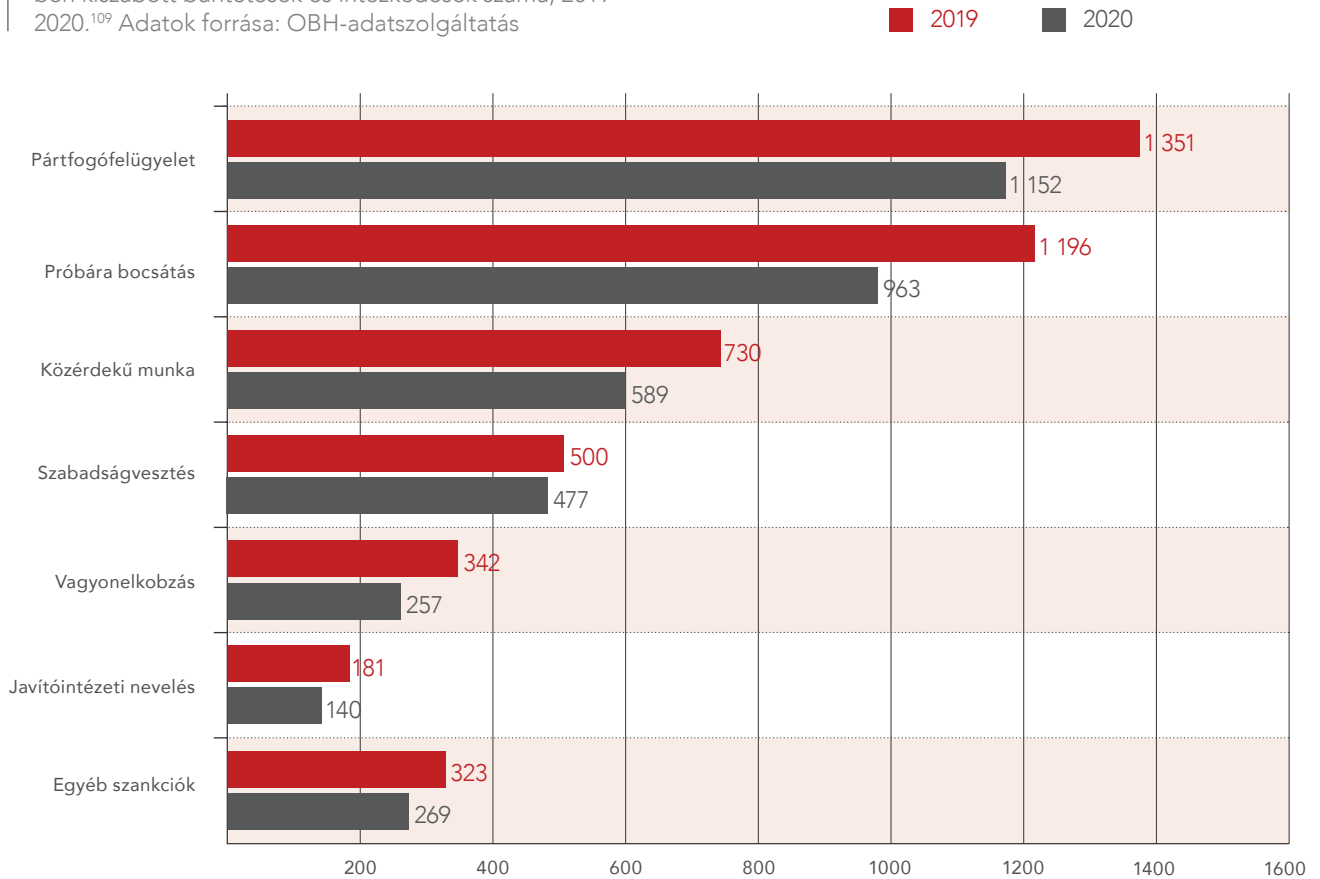
Jogerős határozattal befejezett ügyek	12-13 éves					14-17 éves				
	2016	2017	2018	2019	2020*	2016	2017	2018	2019	2020*
Elítéltek száma	21	19	21	21	11	4 065	3 684	3 315	2 809	2 327
Felmentettek száma	0	1	0	0	0	51	45	28	27	18
Akikkel szemben az eljárás megszüntetésre került	0	1	0	0	0	35	25	19	20	13

108. Az elkövetésekre vonatkozó adatok között egy ügyszámon belül valamilyeni esetszám megjelenik. **Forrás**

2019-ben majdnem 1000-rel kevesebb 14–17 éves fiatalkorút ítélték el, mint 2016-ban. 2020-ban pedig ennél is kevesebb jogerős ítélet született, viszont fel-

tehető, hogy a koronavírus-járvány miatt bevezetett korlátozások **lassították** az ítélelhozást.

A jogerős határozattal befejezett 14–17 évesek ügyeiben kiszabott büntetések és intézkedések száma, 2019–2020.¹⁰⁹ Adatok forrása: OBH-adatszolgáltatás

Az OBH adatszolgáltatása alapján látható, hogy a jogerősen elítélt fiatalkorúak kb. 20%-át ítélték szabadságvesztésre, azonban ha ezt összevetjük a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságától kapott adatokkal, látható, hogy kevesebb mint 5% esetben indult meg a tényleges végrehajtás. A büntetés-végrehajtási intézetből szabadulók kétharmada 1–6 hónap letöltése után szabadult. A büntetés-végrehajtási intézetbe bekerülők esetében ugyanakkor nem jellemző a feltételes szabadságra bocsátás. Az OBH adatai alapján a fiatalkorúak esetén leggyakrabban próbára bocsátást és pártfogófelügyeletet alkalmaznak. A közérdekűmunka-büntetések is kb. 20%-át teszik ki a jogerős ítéleteknek, míg javítóintézeti nevelést kevesebb mint 10% esetben alkalmaznak.

A Bizottság a 2020-as Záró észrevételeiben is felhívta a Kormány figyelmét arra, hogy **a büntethetőség korhatárát állítsa vissza bűncselekménytől függetlenül 14 évre**. Erre az utóbbi években nem mutatkozott kormányzati szándék. Az OBH adatai alapján 2020 kivételével évente kb. 20 fő 12–13 éves került elítélésre. A 2020-as csökkenés mögött – ahogy a 14–17 évesek esetén is – feltételezhetően az állhat, hogy a járványhelyzet miatt valamivel kevesebb ítélet született. Esetükben a leggyakrabban javítóintézeti nevelést szabtak ki, szabadságvesztésre senkit sem ítélték.

109. A kiszabott büntetések és intézkedések száma nem azonos a jogerősen elítéltek számával, mert bizonyos szankciók egymás mellett párhuzamosan is elrendelhetők.

A Bizottság a Záró észrevételekben felszólította a Kormányt arra is, hogy szüntesse meg azt a gyakorlatot, amelynek értelmében szabálysértést elkövető fiatakorúakat elzárással is szankcionálhatnak. A BM-től kapott adatok¹¹⁰ alapján megállapítható, hogy bár

még létező gyakorlatról van szó, csökkenő tendencia jellemző: 2016-ban még 107 esetben, 2017 és 2019 között kb. évi 40 esetben, 2020-ban már csak 24 esetben rendelték el elzárást szabálysértés miatt.

Bűncselekmények gyermek-áldozatai és -szemtanúi

Az ENyüBS adatai alapján 2020-ban több esetben (2698) követtek el valamilyen bűncselekményt 0–13 éves korú gyerek sérelmére, mint 2019-ben (2170). Az előző évhez hasonlóan a legtöbb esetben kiskorú veszélyeztetését (758) és testi sértést (542) követtek el a sérelmükre. 14–17 éves gyerekek 3612 esetben váltak áldozattá 2020-ban, ami majdnem azonos az azt megelőző évi sértetté válások számával (3654). Ők leggyakrabban lopás (857) testi sértés (731) és garázdaság (609) áldozatává váltak.¹¹¹

A koronavírus-járvány a gyerekek áldozattá válására is negatív hatással volt. Több szervezet számolt be arról, hogy megnőtt a **családon belül elkövetett** erőszakos bűncselekmények száma, ami a hivatalos

statisztikákban is megmutatkozik: 2020-ban 81 esetben vált kiskorú kapcsolati erőszak áldozatává, ami a háromszorosa a 2019-es adatoknak. A szexuális erőszak áldozatainak száma (222) szintén jelentősen nőtt 2019-hez (138) képest. Külön kiemelandó, hogy 194 esetben 0–13 éves gyerek vált áldozattá. Hangsúlyozni kell, hogy az ilyen jellegű bűncselekményeknél egyébként is magas a látencia, vagyis a bűncselekmények általában rejtve maradnak a hatóságok előtt. Ez feltételezhetően még súlyosabb problémát jelentett a tavalyi évben, hiszen a gyerekeknek az **elszigeteltség**ből fakadóan kevesebb esélyük volt segítséget kérni, illetve kevésbé érintkeztek azokkal a jelzőrendszeri tagokkal (pl. iskola, védőnő), akik segíthetnek az áldozattá válás felismerésében.

„Fontos kiemelni, hogy a koronavírushoz köthető korlátozások, a bezártság nem okozzák a bántalmazást, csak kiélezi a már egyébként is egyenlőtlen, bántalmazó kapcsolatokat, és több területet biztosítanak a hatalomgyakorlásra, a bántalmazó akaratának fizikai betartatására.”

Forrás

110. Adatok forrása: BM STAT-VIR rendszere

111. Adatok forrása: **Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészeti Bűnügyi Statisztikai Rendszer**

2020 az áldozatsegítés éve volt Magyarországon, aminek eredményeképpen többek között az IM koordinálásával megalakult a **Családjogi Szakértői Munkacsoport**, valamint több kampány és együttműködés indult, például a **vansegitse.hu** weboldal. Célul tűzték ki az elkövetkező 5 évben minden megyében elérhető **áldozatsegítő központok** létrehozását. 2020-ban 3 új központ nyílt meg: **Kecskeméten, Szegeden és Pécsen**.¹¹²

2020-ban az EU is új **stratégiát** fogadott el az áldozatok jogainak védelmére, melyben kiemelten kezelik a legkiszolgáltatottabb csoportok, így a gyerekek hely-

zetét is. A dokumentum a tagállamok kulcsfontosságú intézkedései között említi a gyerekbarát igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés elősegítését, valamint olyan, a **Barnahus modell**hez hasonló gyereksegítő házak létrehozását, ahol egy helyen tud megvalósulni a gyerekkorú áldozatok és tanúk meghallgatása, orvosi vizsgálata és terápiás segítése.

A szexuális kizsákmányolással összefüggő bűncselekmények áldozataivá vált gyerekek ritkán kerültek az állami áldozatsegítés látóterébe. Az ő helyzetüket a következő fejezet mutatja be.

112. Bűncselekmények áldozatainak azonnali pénzügyi segély és állami kárenyhítés formájában anyagi segítséget igényelhetnek a kormányhivatalok szervezetének keretében működő területi Áldozatsegítő Szolgálatoktól és az Áldozatsegítő Központokból. Az áldozatsegítés keretében lehetőség van még az áldozati státusz igazolásának kérelmezésére és más, nem anyagi jellegű segítség kérésére, mint például tájékoztatás, jogi tanács, érzelmi segítségnyújtás.

A BIZOTTSÁG KORÁBBI ZÁRÓ ÉSZREVÉ- TELEINEK NYO- MON KÖVETÉSE

Fakultatív Jegyzőkönyv a gyerme- kek elleni szexuális visszaélésről

*„A részes államok a jelen Jegyzőkönyv előírásainak megfelelően megtiltják a
gyermekek eladását, a gyermekprostitúciót és a gyermekpornográfiát.”
(részlet a **Fakultatív Jegyzőkönyv 1. cikkéből**)*

2020. július 1-én hatályba lépett egy nagyon fontos, belföldi és nemzetközi szakmai közösség által is üdvö-
zölt törvénymódosítás csomag,¹¹³ mely szélesebb lehe-
tőséget biztosít arra, hogy **a szexuális kizsákmányo-
lás áldozatává vált gyerekek szakszerű segítséget
kapjanak**. Az új rendelkezések szerint nem indítható
szabálysértési eljárás szexuális szolgáltatás nyújtására
felajánlkozó kiskorú személyek ellen. Ha a hatóságok

kapcsolatba kerülnek egy érintett gyerekkel, őt ember-
kereskedelem feltételezett áldozataként kezelik, és ál-
talanos védelmi intézkedést alkalmaznak. Az általános
védelmi intézkedés keretében a gyermeket a rendőrség
60 napra a kijelölt speciális gyermekotthonok egyiké-
ben helyezi el, a korábban ideiglenes gondozásba vett
kiskorút pedig visszazállítja a speciális gyermekott-
honba, ahol a gondozását korábban ellátták.

113. Az emberkereskedelem áldozatainak kizsákmányolása elleni fellépés
érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2020. évi V. törvény
érintette a Szabálysértési törvényt, a Büntető törvénykönyvet, a Gyermekvédelmi
törvényt és a Szervezett bűnözésről szóló törvényt egyes rendelkezéseit.

A törvénymódosítás hatályba lépését követően egy ügyben az Alkotmánybíróság is kimondta,¹¹⁴ hogy a **gyerekek nem büntethetők prostitúció miatt**,

és hogy Alaptörvény-ellenes az, hogy a 14 és 18 év közötti gyerekeket az állam gyermekvédelmi segítségnyújtás helyett börtönnel és elzárással fenyegeti.

Gyerek ellen elkövetett emberkereskedelemmel, szexuális erőszakkal, gyermekprostitúció kihasználásával gyanúsítottak letartóztatása

Kép forrása

A szakmai szervezetekből álló Szabálysértési Munkacsoport¹¹⁵ szerint a törvénymódosítást követően is számos hiányosság és kétely van jelen a prostitúcióban érintett gyerekek ellátása terén. Nem egyértelműen rendelkezik a jogszabály például arról, hogy az általános védelmi intézkedés megilleti-e azokat a gyerekeket is, akik például zaklató jelleggel ajánlanak szexuális szolgáltatást, vagy azt a kötelező orvosi

igazolás nélkül teszik, vagy ők továbbra is büntethetők.¹¹⁶ Aggasztó, hogy továbbra sem biztosított egy hatékony válaszrendszer, ami a prostitúcióra kényszerítő körülmények megváltoztatására irányul, és az érintett gyerekek speciális otthonban történő elhelyezése kizárólag tüneti kezelés, amely csak **átmeneti megoldást** nyújt a gyerekek számára.

114. Alkotmánybíróság (2020). IV/412/2018.

115. A Szabálysértési Munkacsoport a TASZ, a Magyar Helsinki Bizottság és az Utcajogász Egyesület által létrehozott munkacsoport.

116. Ezzel kapcsolatban **aggodalmát fejezte ki** az Utcajogász Egyesület is.

„A gyermekprostitúció jelensége ugyanazokon a társadalmi problémákon alapszik, mint a prostitúció általában: a nemi egyenlőtlenségeken, a szegénységen és gazdasági egyenlőtlenségen, a globális egyenlőtlenségeken és az ezek ellen érdemben nem küzdő társadalompolitikán, amit lehetetlen egy-egy intézményben kompenzálni.”

Forrás

Nem rendelkezik arról sem a törvény, hogy mi történik a védelemben vett gyerekekkel a 60 nap eltelte után. Ugyanígy arra sem tér ki, hogy pontosan milyen jellegű mentális segítségben részesülnek a gyerekek a speciális gyermekotthonokban, biztosított-e például a krízisintervenció és a traumatudatos ellátás. Ezeknek az intézményeknek gyakran nincs elegendő és megfelelően képzett személyzete, ami növeli az újbóli áldozattá válás kockázatát. Ezt a hiányosságot kiemeli a 2020-as Trafficking in Persons (TIP) Riport¹¹⁷ is, mely mindezek ellenére az elmúlt év előrelépései miatt előresorolta Magyarországot a Tier 2 kategóriába.¹¹⁸ Ennek fényében külön aggasztó az, hogy a gyermekotthonokat üzemeltető EMMI megkeresésünkre azt írta, hogy nem rendelkezik információval arról, hogy hány esetben merült fel gyerek prostitúcióban való érintettsége a gyermekvédelmi intézményekben. A törvénymódosítással érintett mechanizmusról a BM¹¹⁹-adatgyűjtés hiányában nem tudott számunkra információt nyújtani.

2020 elején jelent meg **az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló, 2020–2023 éveket érintő nemzeti stratégia**, mely kiemelt figyelmet fordít az emberkereskedelem 18 év alatti áldozataira.¹²⁰ A Kor-

mány közzétette a stratégia végrehajtását szolgáló 2020-2021-es Intézkedési tervet¹²¹ is, mely számos előremutató gyakorlatot irányoz elő, és az ezekhez szükséges forrásról is gondoskodik. A stratégia azonban egyáltalán nem említi a szexuális kizsákmányolás online megvalósulási formáit.

Az ENYÜBS adatai szerint 2020-ban a korábbi évhez képest számottevően **megnőtt a gyerekek szexuális kizsákmányolásával összefüggő, lezárult büntetőeljárások száma**. 2020-ban majdnem az év minden napjára jutott egy gyerek, aki szexuális kizsákmányolással összefüggő bűncselekmény – vagyis emberkereskedelem (26 gyerek), gyermekpornográfia (208 gyerek), gyermekprostitúció kihasználása (35 gyerek), kerítés (13 gyerek), kitartottság (8 gyerek) vagy szexuális kényszerítés (59 gyerek) – sértettjévé vált (304 lány és 45 fiú). 41%-uk gyerekkorú, vagyis 13 év alatti volt. A szexuális erőszak kiskorú sértettjeinek száma is jelentősen nőtt az előző évhez képest: 2019-ben 138, 2020-ban pedig 222 (170 lány és 52 fiú) kiskorú sértettet regisztráltak. A szexuális visszaélés bűncselekményének kiskorú sértettjeinek száma kicsivel csökkent: 2019-ben 88, 2020-ban pedig 82 gyerek volt ezen bűncselekmény sértettje.¹²²

117. 2020 Trafficking in Persons Report

118. Magyarország 2016-ig a Tier 2 kategóriába tartozott, majd 3 évig a Tier 2 Watch List kategóriában szerepelt.

119. Az emberkereskedelmi Nemzeti Koordinációs Mechanizmust működtető, a Belügyminisztérium szervezetén belül működő Emberkereskedelem Elleni és Horizontális Ügyek Osztálya

120. 1046/2020. (II. 18.) Korm. határozat

121. Lásd 119. lábjegyzet

122. Adatok forrása: **Egységes Nyomozhatósági és Ügyészégi Bűnügyi Statisztikai Rendszer**

A Bűnügyi Statisztikákkal összevetve az látható, hogy a fenti bűncselekmények gyerekáldozatai közül csak nagyon kevesen kerültek az állami áldozatsegítő szolgáltatás látóterébe, vagyis kevesen jutnak rajtuk keresztül szakszerű segítséghez.¹²³ 2020-ban az áldozatsegítés keretében emberkereskedelem vagy kényszermunka egy gyerekáldozatának részére sem történt segítségnyújtás. Szexuális kényszerítés bűncselekménye miatt 3 gyereknek nyújtottak segítséget. Szexuális erőszak bűncselekmény miatt 28, szexuális visszaélés miatt 11 gyerek fordult személyesen vagy szülő, törvényes képviselő, gyám, rendőr, gyermekjóléti szolgálat munkatársa vagy más segítő felnőtt útján az áldozatsegítő központhoz, többségük nem anyagi jellegű segítséget igényelt.^{124 125}

Hazánkban 2020-ban korábban nem látott figyelem irányult a gyerekek **online térben zajló szexuális kihasználására** és bántalmazásra. Ennek egyik oka, hogy a Covid19-járvány miatt a gyerekek világszerte több időt töltöttek az online térben, és a nemzetközi utazási korlátozások, valamint az otthonelhagyási

korlátozások hatására az elkövetők is az interneten keresték potenciális áldozataikat. A figyelem másik oka a 2020 nyarán ismertté vált Kaleta-ügy, amelyben a diplomáciai képviselő birtokában majdnem 20 ezer darab **gyermekpornográf felvételt találtak**.

Feltételezhetően ezzel is összefügg, hogy az NMHH által működtetett Internet Hotline felületen 2020-ban a korábbi évhez képest megduplázódott a „pedofil tartalom” kategóriában érkező bejelentések száma, és a jogsértő tartalmak közt is nőtt az arányuk. A 2019-ben jelentett 276-hoz képest 2020-ban 709 bejelentés érkezett „pedofil tartalom” kategóriában, amely az összes bejelentés több mint 43%-a. Az Internet Hotline munkatársai a bejelentések vizsgálatát követően 260 esetben minősítették a tartalmat a magyar terminológia szerinti gyermekpornográf tartalomnak, vagyis a bejelentések több mint 36%-a minősült a nemiséget súlyosan szeméremszéttő nyíltsággal ábrázoló, célzatosan a nemi vágy felkeltésére irányuló tartalomnak.¹²⁶

Az NMHH által működtetett Internet Hotline forródróton az elmúlt években jelentett „pedofil tartalom” arányának változásai. Adatok forrása: NMHH közérdekű adatszolgáltatás, 2020-2021

Év	2016	2017	2018	2019	2020
Az Internet Hotline-on jelentett összes tartalom	277	462	731	824	1 633
Pedofil tartalom	19	56	95	276	709
Az Internet Hotline vizsgálata alapján gyermekpornográfiának minősülő tartalom	-	19	52	76	260

123. 2021. január 1-től az áldozatsegítésről szóló törvény módosítása szélesebb lehetőséget biztosít arra, hogy az Áldozatsegítő Szolgálat felvegye a kapcsolatot bűncselekmények áldozataival (opt-out módszer). Ez várhatóan a mechanizmus hatékonyságára is kihat.

124. IM (2021). Közérdekű adatigénylés útján kapott információ

125. Az IM tájékoztatása szerint nem tartalmaz adatokat a Minisztérium szakrendszere gyermekpornográfia, gyermekprostitúció kihasználása, kitarthatóság, prostitúció elősegítése és a kerítés bűncselekménye vonatkozásában.

126. NMHH (2021). Közérdekű adatigénylés útján kapott információ

Ezek a számok illeszkednek a **nemzetközi trendek**-be is. Egy 2020-ban megjelent aktakutatás felhívta a figyelmet arra, hogy számos esetben (a vizsgált esetek 18%-ában) kerülnek fiatakorúak a bíróság elé gyermekpornográfia bűncselekménye miatt. Jellemzően óvatlanság, meggondolatlanság, empátiahiány

vagy rosszindulat áll a fiatalok által birtokolt, magukról vagy kortársukról készült képek megosztásának hátterében, nem pedig a szexuális vágy kiélése vagy társaik nemi bántalmazása. A tanulmány rögzíti, hogy vélhetően nem ezeknek a magatartásoknak a szankcionálása volt a jogalkotó célja.

Fakultatív Jegyzőkönyv a gyermekek védelméről fegyveres konfliktusokban

„Az Egyezményben részes államok minden lehető gyakorlati intézkedés megtételével gondoskodnak arról, hogy a tizenötödik életévüket be nem töltött személyek ne vegyenek részt közvetlenül az ellenségeskedésekben.”
(részlet a **Fakultatív Jegyzőkönyv 1. cikkéből**)

Korábbi jelentéseinkben is felhívtuk a figyelmet arra a tendenciára, mely szerint az elmúlt években egyre nagyobb hangsúlyt kap a fiatalok **hazafias nevelése** és a hozzá társított honvédelmi felkészítés.

2020-ban **„Vértezd fel magad!”** mottóval együttműködési megállapodást kötött az EMMI Szociális Ügyekért Felelős Államtitkársága, a Honvédelmi Minisztérium, a Honvédelmi Sportszövetség és a Magyar Honvédség. Az **együttműködés** keretében több mint 23 ezer gyermekvédelmi szakellátásban részesülő fiatal ismerkedhet meg a katonai pályával a gyermek-

védelmi és honvédelmi program keretében. A **program** egyszerre szolgál gyermekvédelmi és honvédelmi célokat, azaz hogy a gyermekvédelem rendszerében élő fiatalok tanuljanak, kapjanak ismereteket a honvédelemről, a hazaszeretetről és a sportról.

A hazafias és honvédelmi nevelésért felelős miniszter 2020 februárjában **„Kihívások és lehetőségek az újjáalakuló Honvédelmi Nevelésben”** címmel tartott előadásában arról beszélt, hogy az átdolgozott NAT-ban már hangsúlyosabban jelenik meg a hazafias nevelés, amely a hazához való kötődést erősíti.

„A legfontosabb, hogy szeressék a magyar fiatalok a hazájukat; hogyha szeretik a hazájukat, akkor az már könnyen alakítható át tevékeny törődéssé, óvó, védelmező, alkotó közösségé.”

Forrás

A Kormány az 1490/2020. (VIII.11) Korm. határozatával döntött a **Honvédelmi Sportközpontok** építésének első üteméről. Ezzel 16 központ jön létre, melyeket „közösségi térként” is lehet majd használni, de „elsősorban a lövészeti és önvédelmi sportoknak adnak helyet”.

Az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának **Záró észrevételei** legutóbb is felhívták az állam figyelmét arra, hogy a gyerekek nem lehetnek részesei olyan katonai kiképzéseknek, amelyekben valódi lőfegyvereket használnak. Továbbá felhívta a figyelmet, hogy a Honvédsuli Kadét Programnak¹²⁷ meg kell felelnie a **Fakultatív Jegyzőkönyv**ben foglaltaknak.

127. A **Honvédsuli Kadét Program**ról a **2018-as jelentésünk**ben írtunk. A Honvédsuli alapvető célja (saját meghatározása szerint), hogy a gyerekek már általános iskolás korban megértsék, hogy „a honvédelem nemzeti létünk egyik alapja”. A hazafias és honvédelmi nevelésen belül kiemelt figyelmet fordítanak a honvédelemhez köthető sportok népszerűsítésére, a katonai hagyományőrzésre, valamint a hadisír-gondozásra.

A KOMMUNI- KÁCIÓS ELJÁRÁSRÓL SZÓLÓ FAKULTATÍV JEGYZŐKÖNYV RATIFIKÁCIÓJA

Fakultatív Jegyzőkönyv a kommunikációs eljárásról

A harmadik Fakultatív Jegyzőkönyv a korábbiakkal ellentétben nem a Gyermejjogi Egyezmény valamely pontját bontja tovább, hanem egy – gyermekjogok megsértése miatti – panasztételi mechanizmust

rögzít, és 2014 áprilisában lépett hatályba. Ez lehetővé teszi a gyermekek számára, hogy panaszukat közvetlenül a Gyermejjogi Bizottsághoz nyújtsák be, amely azokat vizsgálja, majd a kormányokat a

megfelelő intézkedések meghozatalára utasítja. A Fakultatív Jegyzőkönyvet Magyarország még nem írta alá, azonban az alapvető jogok biztosának tájékoztatása¹²⁸ szerint a szaktárca erről szóló tervezete a Kormány előtt van.

Azért is sürgető a Fakultatív Jegyzőkönyv aláírása, mert az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának **Záró észrevételei** felhívták az állam figyelmét arra, hogy a gyermekjogok érvényesülésének további megerősítésének érdekében elengedhetetlen a jegyzőkönyv ratifikációja.

128. AJBH (2021.03.30.). Megkeresésünkre kapott információ

GYERMEKJOGI JELENTÉS 2020
Készítette a Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány

Szerzők: Balogh Karolina
Bárdossy-Sánta Nóra
Jánoskúti Boglárka
Kiss Dóra
Németh Barbara (szerk.)
Szekeres Zsolt
Varga Aida
Varga Felícia
Vaskuti Gergely

Szerkesztő: Fodor Bernadett

Design: Hitka Viktória

Tördelés: Gróf Liza

Köszönjük a jelentés elkészítéséhez nyújtott szakmai segítséget a következő szakembereknek:
Boros Ilona, Darvas Ágnes, Gazsi Adrienn, Katonáné Pehr Erika, Láposy Attila, Lux Ágnes,
Makai Éva, Sándor Bea, Sebhelyi Viktória, Szilvási Léna

www.hintalovon.hu
info@hintalovon.hu

© Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány, 2021